

BELGELERLE İLK TÜRK ASAR-I ATİKA NİZAMNAMESİ

HÜSEYİN KARADUMAN

İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin, 1874 tarihinde yayınlanan nizamname olduğu uzun yıllar kabul görmüştür. Ancak 1969 yılında Ahmet Mumcu, bir makalesinde 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'ne de yer vermiş ve o zamana kadar bilinen görüşün yanlışlığını ortaya çıkartmıştır¹. Bu makaleden önce bazı yayınlarda 1869 tarihli nizamnameden dolayı olarak bahsedilmişse de, bunun farkına varılamamıştır. Örneğin 1965 yılında bir bölümü yayınlanan 15 Şevval 1285 tarihli bir belgede, Maarif Nezareti'ne "etrafı bir nizamname lâyihası yapılarak Bab-ı Âli'ye verilmesi" talimatı vardır; başka bir belgede de 1874 tarihli nizamnameden "nizam-ı cedid", 1869 tarihli nizamnameden de "1285 senesinde mevki-i icraya vaz'olunan nizamname" olarak bahsedilmiştir². Hatta burada yayınladığımız vesikalardan 4 Şevval 1285 tarihli belge, mükemmel bir müzenin kurulması hususunda çıkarılan irade olarak, özet çevrili yapıp, 1969 yılında bir makalede tanıtılmıştır³. Söz konusu irade, 1869 tarihli nizamnamenin tüm maddelerini açıkça belirtiyor ve Maarif Nezareti'nce bu içerikte bir nizamname hazırlanmasını kabul ediyor olmasına rağmen, yine de durumun farkına varılamamış ve ilk asar-ı atika nizamnamesinin 1874 yılında yayınlandığı belirtilmiştir. Bu makaleden, yine burada yayınladığımız Şûra-yı Devlet mazbatasından da haberdar olduğu anlaşılmaktadır. 1996 yılında bir sempozyumda sunduğum bildiride, 1869 tarihli nizamnamenin bazı maddelerine genel bir çerçevede yer vermiş, fakat detaylı yorumuna girmemişim⁴. 1997 yılında ise, genel bir çerçevede Osmanlı Devleti'nin asar-ı atika nizamnameleri tanıtılırken, ilk kez bu nizamnamenin çevrili yayınlanmış ve ayrıca 4 Şevval 1285 tarihli belgede hazırlanması kabul edilen nizamname ile 1869 tarihli nizamnamenin ilişkisi kurulabilmiştir⁵. 1999 yılında da bu nizamnamenin yalnızca maddelerinin sadeleştirilip yayınlandığını görüyoruz⁶.

Bu makalede, 1869 tarihli nizamnamenin nasıl ortaya çıktığını Osmanlı Arşivi'nden temin ettiğim belgelerle anlatmaya, o günlerde İstanbul'da bir çekirdek olarak var olan müzenin istenilen düzeye getirilmesi ve eski eser araştırmalarının bir kaideye bağlanmasına, dolayısıyla

¹ Ahmet Mumcu, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXVI, S. 3-4, Ankara 1969, s. 66, 69.

² Kamil Su, *Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi*, İstanbul 1965, s. 37, 51.

³ Rezan Kocabaş, "Müzecilik Hareketi ve İlk Müze Okulunun Açılışı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 21, İstanbul 1969, s. 75-76.

⁴ Hüseyin Karaduman, "Eski Eser Yasalarında Özel Müzeler, Koleksiyonculuk, Ticaret ve Müzayedeler", *Kuruluşunun 150'nci Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri* (24-26 Eylül 1996-İstanbul), Ankara 1997, s. 5.

⁵ Halit Çal, "Osmanlı Devletinde Âsar-ı Atika Nizamnameleri", *Vakıflar Dergisi*, S. XXVI, Ankara 1997, s. 394-395, 392.

⁶ Ferruh Gerçek, *Türk Müzeciliği*, Ankara 1999, s. 265-266.

eski eser kaçakçılığının önlemesine yönelik olarak yapılmak istenen girişimleri tespit etmeye ve nizamname hükümlerini irdeleyerek sonuca ulaşmaya çalışacağım.

Konuya ilişkin belgeler, Osmanlı Arşivi'nin İrade-i Şûra-yı Devlet tasnifine kayıtlı, 547 numaralı 8 adet vesika ile Sadaret Mektubî Mühimme Kalemi tasnifinde bulunan 433 numaralı bir vesikadan ve 13.2.1869 tarihli Takvim-i Vakayî gazetesinde yer alan 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nden oluşmaktadır.

Avrupa'da gelişen müzecilik ve buna bağlı olarak oluşan talep, Osmanlı İmparatorluğu'nu eski eser kaçakçılığından en fazla zarar gören bir ülke hâline getirmiştir. Bu husus, o dönemde büyük bir rahatsızlık yaratmış, ancak mevcut düzenlemeler de çözüme yönelik bir çare olamamıştır. Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinin 17.1.1865 tarihli nüshasında yer alan bir haberde; değerli eski eserlerin yurt dışına götürüldüğü ve yabancı müzelerinin bu eserlerle süslendiği belirtilerek, meydana çıkacak her çeşit eski eserin alınıp toplanması ve İstanbul'a yollanmasına dair bir Padişah emri olsa, bu arada İstanbul'da büyük bir müze inşa edilse, yakın zamanda bu müzenin nadir eserlerle ağzına kadar dolacağı, Avrupa müzelerinin avarına geleceği, hatta onları geçeceği ve bu çerçevede eski eserlerin yurt dışına çıkarılmaması yönteminin kabul edilmesinin faydalı olacağı ifade edilmiştir⁷. Bu yazının, o dönemde aydınlar arasında taraf bulduğu, daha doğrusu onların görüşünü yansıttığı düşünülebilir. Bu çerçevede Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından bütün valilere bir genelge gönderildiği, bölgelerindeki eski eserlere dikkatleri çekilerek, bunların yollarda kırılmayacak şekilde ambalaj edilmesi ve müzeye gönderilmesinin istendiği bilinmektedir⁸. Aslında 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin ortaya çıkışını da, gazetelere de yansıyan bu gibi sorunlara çare arayan aydın ve bürokratların itici gücüne bağlamak gerekecektir.

Konuya geçmeden önce 1869 tarihli nizamnamenin yayınlandığı 13.2.1869 tarihinden önceki yasal düzenlemelere bir göz atmakta yarar vardır.

13.2.1869 Tarihinden Önceki Yasal Düzenlemeler

1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nden önce, eski eserlerin hukukî durumları fıkıh esaslarına göre düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nde ve emirnamelerde konuya ilişkin düzenlemeler göze çarpmaktadır. Ancak tüm bu düzenlemeler yeterli olmamış, eski eserlerin korunması da ön plânda tutulamamıştır.

Fıkıh kitapları, eski eserden, ancak "malik ve sahibi belli bulunmayan" taşınabilir eşya dolayısıyla bahsetmiştir. Taşınmaz eski eserler ise, ya vakıflara, ya özel kişilere veya devlete (mirî mallar) aittir. Sahipsiz araziler, eğer ihya yoluyla iktisap edilmemişse herkesin faydalanmasına açıktır. Devlet ve özel kişiler sahip oldukları taşınmaz eski eserler üzerinde her türlü tasarrufa sahiptir. Sahipsiz arazi üzerinde bulunan ve kimseye ait olmayan taşınmaz eski eserler de rahatça sökülüp tahrip edilebilirdi. Bu nedenle vakıf malları, diğerlerine göre, vakfın imkânları çerçevesinde daha iyi korunabilmişlerdir⁹.

⁷ Rûznâme-i Ceride-i Havâdis, No: 81, 19 Şaban 1281, s. 322-323. Ayrıca bk. Mustafa Cezar, *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971, s. 226.

⁸ Aziz Ogan, *Türk Müzeciliğinin 100 üncü Yıldönümü*, İstanbul 1947, s. 4. Saffet (Safvet) Paşa, 1868-1871 tarihleri arasında Maarif Nazırlığı yapmıştır. Bk. *Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1999, s. 485.

⁹ A. Mumcu, a.g.m., s. 66-67. Emre Madran, "Osmanlı Devletinde "Eski Eser" ve "Onarım" Üzerine Gözlemler", *Belleten*, C. XLIX, S. 195, Ankara 1986, s. 542. Yazar, burada vakıf kurumunun, yapıların oluşmasında olduğu kadar,

Hangi tür arazide bulunursa bulunsun kimin malı olduğu belli olmayan taşınır eşya ile ilgili iki türlü işlem yapılmaktadır:

a- Üzeri kelime-i şahadet ya da İslâm için tanınmış başka bir işaretle süslü ise, bu eşya lukata hükmündedir. Lukata hükümlerine göre, eşyayı bulan, "sahibinin adem-i talebine zan hâsıl oluncaya" kadar durumu ilân eder. Sonuç çıkmazsa bakılır; eşyayı bulan yoksul ise kendisi alır, zengin ise ya fakirlere, ya da Beytülmal'a verir.

b- Üzerine İslâm'dan başka dinlere ait işaretler ya da İslâm olmayan hükümdarların adları kazanmış ise, bu eşyanın beşte biri Beytülmal'a alınır. Geriye kalanı, arazi fethedildiği zaman Padişah tarafından kime tahsis edilmişse ona, yahut hayatta bulunan mirasçılara verilir. Mirasçı da yoksa, eşyanın hepsi Beytülmal'a kalır. Eğer arazi kimseye tahsis edilmemişse ve mirî de değilse, eşyanın beşte biri alındıktan sonra geri kalan bölümü onu bulana verilir. Ancak yabancı bir ülke uyruğunda bulunan kimseler bu hakka sahip değildir. Bu hâlde eşyanın sahibi devlettir. Fakat yabancı birisi Sultan izni ile define arıyorsa, kendisine şart edilen hisse verilir. Bulunan eşyanın hangi kategoriye girdiği anlaşılamıyor ise, (b) bēndindeki hükümler uygulanır¹⁰.

Fıkıh hükümleri, kaçak kazıları ve eski eser kaçakçılığını önleyecek hususlara yer vermemiştir. Hatta taşınabilir eski eserlere sahip olmak bir hayli kolaydır ve bu durumda devlete kalan pay da sınırlıdır¹¹.

28 Zilhicce 1274 (8.8.1858) tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 133. maddesi, hayrat-ı şerife ve tezyinat-ı belediyyeden olan ebniye ve asar-ı mevzuayı hedm ve tahrip veyahut bazı mahallerini kırıp rahnedar edenlere, zararı tazmin ettirdikten sonra, bir aydan bir seneye kadar hapis, bir mecidiye altundan on mecidiye altına kadar para cezası getirmektedir¹². Bu hüküm sadece kutsal ve anıtsal yapılara girişilecek tecavüzleri cezalandırmaktadır¹³.

Sayda kazısında bulunmuş eski eserlere ilişkin 30 Mart 1290 (11.4.1874) tarihli bir belgeden; 18 Zilkade 1280 (25.4.1864) tarihli bir emirname ile kazı ruhsatının "bulunacak asar-ı atikadan ikili olanlardan birer adedi Devlet-i Aliyye Müzesi için alınacak, birli olanları kendisine terk olunmak ve bir mahalle alâmet veyahut sair suretle vaz'olunmuş asar-ı atika merkûz olduğu mahalden ihraç olunmamak" şartlarıyla verildiği anlaşılmaktadır¹⁴. Burada yayınladığımız belgelerde de bu emirnamenin içeriğini görebiliriz. Bunlardan 1 numaralı belge, 4.4.1863 tarihli olup, söz konusu emirnameden bir yıl öncesine aittir. Burada ayrıca, devlete ait olmayan yerlerde eski eser araştırılacak ise, her şeyden önce, o yerlerin sahiplerinin rızasının gerektiği vurgulanmıştır. İlk ruhsatlı kazının 1843 yılında verildiği kabul edilir ise, söz konusu emirname ile getirilen sınırlamaların bu tarihten itibaren kazı ruhsatı isteyen herkese uygulandığı düşünülebilir¹⁵. Bu emirnamelerde yer alan hükümler, 1869 yılına kadar da kullanılmış olmalıdır.

onarım ve bakımında da önemli bir rol üstlendiğini, yapıların sürekliliğinin sağlanmasında en büyük etken olduğunu belirtmektedir.

¹⁰ A. Mumcu, a.g.m., s. 67-68. Ayrıca bk. Âuf Bey, *Arâzî Kânûnnâme-i Hümayûnu Şerhi*, Mahmud Bey Matbaası, 1319, s. 343-345. Ali Haydar, *Şerhu Cedidi li Kânûni'l-Arâzî*, İstanbul 1321, s. 460-462.

¹¹ A. Mumcu, a.g.m., s. 68.

¹² *Düstur*, C. 1, Matbaa-i Âmire, 1282, s. 432.

¹³ A. Mumcu, a.g.m., s. 68.

¹⁴ K. Su, a.g.e., s. 51. Bu belgede, araştırma izni alan Fransız'ın bulacağı eserleri yurt dışına çıkartmaya da izinli olduğu ifadesi yer alır.

¹⁵ H. Çal, a.g.m., s. 391. Yabancılar kazı izninin 1840 tarihinde verilmeye başlandığı da ifade edilmektedir. Bk. K. Su, a.g.e., s. 8.

1869 Tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesinin Oluşumu

Tophâne-i Âmire Müşirliği'nde bulunmuş olan Fethi Ahmet Paşa, asar-ı atikaya duyduğu merakla Harbiye Ambarı olarak kullanılan Cebehane'nin, bugünkü Aya İrini'nin bir köşesinde topladığı antikalar ile 1846 yılında ilk müzenin vücuda getirilmesine yol açmıştır¹⁶. Fethi Ahmet Paşa'nın vefatından sonra, 1285 (1868-1869) yılında Ali Paşa'nın sadareti zamanında eski eserlerin toplanmasıyla bir müze vücuda getirilmesi fikri yeniden oluşmuştur¹⁷. 1869 tarihli nizamnamenin oluşumu bu döneme rastlar. Tanıtacağım belgelerin arasında yer alan bir vesika, o dönemde var olan düzenlemeye ilişkin bilgi vermekle beraber, 1869 tarihli nizamnamenin ortaya çıkmasına da neden teşkil etmiştir.

Bu belge, İzmir Valisi'ne¹⁸ yazılmış 15 Şevval 1279 (4.4.1863) tarihli bir emirnamedir¹⁹. Bu emirnamede; İngiltere tebaasından Con Portle Vud²⁰ için, 1864 senesinin Haziran ayının başına kadar, Aydın Eyaleti dahilinde bulunan Ayasluğ ile Gavurköyü civarında ve Eski kale adlı yerin etrafında yer alan harabelerde kazı ve keşif yapmak üzere ruhsat verilmesi ve adı geçene gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesinin sefaretten istendiği bildirilerek, eski eser araştırması yapanların çıkaracakları eserlerden ikili olanların birer adedi Devlet-i Aliye Müzesi için alınması ve tek olanların kendilerine terk edilmesinin yürürlükteki kaide ve emsalin gereği olduğu, bir mahallin sembolü olmak üzere, değişik nedenlerle konulmuş eski eserlerin ait olduğu mahalden çıkarılmasının caiz olamayacağı, devlete ait olmayan yerlerde eski eser araştırılacak ise, her şeyden önce o yerlerin sahiplerinin rızasının gerektiği hatırlatılmış ve bu usule uygun olarak adı geçen orada Haziran ayının başına kadar eski eser çıkarmasına engel olunmaması, gerekli yardım ve kolaylığın yapılması hususlarında talimat verilmiş, ayrıca Devlet-i Aliye için alınacak eserler olursa alınıp korunması ve durumun bir yazı ile bildirilmesi istenmiştir (Belge: 1).

Kazı ve araştırmalara ilişkin işlemler bu çerçevede yapılırken, ilk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin ortaya çıkış serüveni, 1868 yılının Şubat ayında Aydın Vilâyeti'ne yeni bir valinin atanması ile başlar. Bu vali İzmirli Hekim İsmail Paşa'dır. Kendisi bu görevden önce çeşitli nazırlık ve valilik görevlerinde bulunmuş, hatta 1853 yılında İzmir Valisi de olmuş bir yöneticidir. Dik başlı olması sebebiyle 1866 yılında Girit Valiliği'nden alınmış, Dersaadet'e Celb Müşiri yapılmıştır²¹. Bu görevden tekrar Aydın Vilâyeti'ne, yani İzmir'e vali olarak atanan Paşa, devlet mekanizmasını da çok iyi tanıyan atak biridir. Göreve başladıktan sonra, kendisine İngiltere Konsolosluğu vasıtasıyla Sadaret'in 21 Zilkade 1283 (28.3.1867) tarih ve 383 sayılı emirnamesi

¹⁶ K. Su, a.g.e., s. 7. Tahsin Öz, "Ahmet Fethi Paşa ve Müzeler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S. V, İstanbul 1949, s. 1.

¹⁷ Vahid, "Osmânî Müzesi ve Târîhçesi", *Servet-i Fünûn*, No: 984, İstanbul 1326, s. 343.

¹⁸ İzmir 1841'den itibaren zaman zaman Aydın Eyaleti'nin merkezi olmuştur. 1841-1843 arasındaki bu vaziyet, 1843-1850 arasında değişmiş, eyalet merkezi tekrar Aydın olmuştur. Nihayet Sultan II. Abdülmecid'in 23 Ocak 1850 tarihli iradesi ile İzmir eyalet merkezi olmuştur. Eyalet merkezinin İzmir oluşu yüzünden 1850-1867 arasında bazen "İzmir Eyaleti" de denmiştir. İzmir böylece 1850'den sonra hem Aydın Eyaleti'nin, hem de çoğu zaman Sağla Sancağı'nın merkezi olmuştur. 1867 yılında esaslı bir idarî islahat yapılarak bugünkü idarî taksimatın temeli kuruldu. İzmir'in merkez olduğu Aydın Vilâyeti, 20. yüzyılın başında bugünkü İzmir, Aydın, Manisa, Muğla ve Denizli illerini kapsıyordu. Bk. Tuncer Baykara, *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir 1974, s. 54-55. İdarî yapıdaki bu değişiklikler yayınladığımız belgelerde de görülmektedir.

¹⁹ Hicrî ve Rumî tarihlerin Milâdî tarihe çevrilmesinde *Tarih Çevirme Kılavuzu* isimli yayından yararlanılmıştır. Bk. Yücel Dağlı - Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1997.

²⁰ Bu şahıs, John Turtle Wood'tur. Wood, kazıların 1863 yılında başladığını beyan etmektedir. Bk. J.T. Wood, *Discoveries At Ephesus*, London 1877, s. VII.

²¹ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani*, C. 1, İstanbul 1995, s. 371-372. Hekim İsmail Paşa, ikinci kez atandığı İzmir Valiliği görevinden de 1869 yılında azledilmiştir.

gönderilmiştir. Bu emirnamede; Con Portle Vud'a verilen sürenin, bitimi tarihinden itibaren, dördüncü kez, bir sene daha uzatılması, adı geçen yerlerde bulunan harabelerde keşif ve kazı yapmak üzere daha önce yazılan talimat hükümlerine uyularak, eski eser araştırmasına engel olunmaması yazılıdır (Belge: 2). Ancak bu şahsın çıkardığı eserleri demir yolu vasıtasıyla naklettiği bilinmektedir. Ayrıca civarda ruhsatsız kazılar da yapılmaktadır.

Bunun üzerine Vali, konu ile ilgili olarak, Aydın Demir Yolu Komiserliği'nin bilgisine başvurur. Aldığı cevap yazısından, bu şahsın 1868 yılına kadar sözü edilen mahallerden adet ve miktarı bilinmeyenlerden başka 51 adet taş ile 6 şimendifer arabası ve 2 sandık dolusu eski eseri İngiltere'ye gönderdiği anlaşılmaktadır. Bunların içinde Devlet-i Aliyye Müzesi'ne terk edilmesi gereken eserlerin de olabileceği aşikâr ise de, hiç birini vermediği tespit edilmiştir. Bu eserlerin sınıflandırılması ve sayısına ilişkin ayrıntılı bilgi elde edilmesine de imkân bulunmamıştır.

Konuya ilişkin olarak, Aydın Demir Yolu Komiser Vekili Mösyö Edvars tarafından Aydın Valisi'ne sunulan 1 Ağustos 1868 tarihli yazının tercümesinde; Mösyö Vud tarafından İngiltere'ye nakledilen eserlerin miktarına ilişkin genel bilgiler vardır. 1863 senesinden itibaren nelerin nakledildiğine ilişkin Demir Yolu Kumpanyası'nca bir sayı beyan edilememiş, fakat 1867 senesinden evvel az kıymette eski eserin İzmir'e naklolunarak İngiltere'ye gönderildiği resmî olmayan bir malûmat olarak sunulmuştur. 1867 yılında 29 Ekim'de 39 adet taş, 9 Kasım'da 1 araba taş, 15 Kasım'da 2 sandık ve 3 parça taş, 4 Aralık'ta 9 parça taş, 1868 yılında ise 14 Şubat'ta 1 araba, 17 Şubat'ta 3 araba ve 19 Şubat'ta da 1 araba taş İzmir'e naklolunmuştur. 1868 yılının Şubat ayı içinde demir yolu istasyonuna nakledilen eserler İngiliz Harp gemilerinden Teryil adlı gemiye yüklenmiştir. Bu eserlerin çoğu Rumca harflerle işlenmiş bazı taş ve put parçalarıdır (Belge: 3).

Vali, Sadaret'e bir yazı yazarak, konuyu kısaca özetlemiş ve sorunun çözümüne yönelik olarak da önerilere yer vermiştir. Yazıda; bu şekilde eski eser araştıranların çıkaracakları eserlerden ikili olanlardan birer adedi Devlet-i Aliyye Müzesi için alınması, tek olanların kendilerine bırakılması kaide ve emsal olarak konmuş ise de, böyle ikili eserin pek nadir bulunduğu, bir süreden beri bu gibi ecnebilerin çoğunun izin alarak vilâyetin her tarafında araştırmalar yapması sonucu, külliyetli miktarda eski eser çıkararak memleketlerine naklettikleri vurgulanmış, Sadrazam iradeleriyle uygun bulunursa;

-Eski eser araştırma ruhsatı isteyenlerin, masrafları kendileri tarafından karşılanmak üzere, yanlarında bir memurun görevlendirilmesi,

-Bu araştırmalarda çıkacak eserlerin ikili olanların biriyle yetinmeyerek, ya yarısı, ya da üçte biri veyahut hiç olmazsa dörtte birinin Devlet-i Aliyye Müzesi için alınması,

-Bazı Avrupalıların ruhsatsız olarak kazı yapmalarına engel olunması için, ruhsatsız kazı yapılmasının yasaklanması,

gerektiği belirtilmiş ve gereğinin yapılması için keyfiyetin bildirilmesi istenmiştir (Belge: 4). Yazı ekinde Sadaret'e Aydın Demir Yolu Komiserliği'nden alınan 1 Ağustos 1868 tarihli yazının 28 Temmuz 1284 (9 Ağustos 1868) tarihinde onaylanmış tercümesi de gönderilmiştir.

Aydın Valisi'nin 6 Cumâde'l-ülâ 1285 - 12 Ağustos 1284 (24 Ağustos 1868) tarihli ve 97 numaralı yazısı, Şûra-yı Devlet'e havale edilmiş, orada Nafia Dairesi'nde okunmuş, bu yazının antika araştırması hakkında bazı usullerin konulması gerektiğini bildiren bir yazı olduğu belir-

tilmiş ve konu özetlenerek, belirlenen görüşler bir yazı ile Heyet-i Umumiyye'ye sunulmuştur (Belge: 5/1-2).

Bu belgede; Osmanlı topraklarında eski eser araştırması yapacaklara bulunacak eserlerden çift olanlarından birinin Devlet-i Aliyye Müzesi'ne bırakılmak üzere izin verildiği, ikili olanların pek nadir olduğu, olanların da saklandığı tespiti yapılarak, eski eserlerin Osmanlı topraklarında diğer ülkelere nazaran daha fazla bulunduğu, buna rağmen Avrupa Müzelerinin sık sık buradan götürülen eserlerle doldurulduğu ve medenî devletler tarafından uzun zamandan beri müzeler açılarak, gitgide eksikliklerinin tamamlanmasına özen gösterildiği hâlde, bizde henüz bir müzenin bulunmamasının yakışık almayacağı belirtilmiş ve bir süre daha bu şekilde eski eser çıkarılmasına müsaade edildiği takdirde, ne kadar kıymetli ve nadir eser varsa çıkarılıp yurt dışına götürüleceği, bu nedenle bu soruna bir çare bulunmasının işin gereği olduğu ortaya konmuştur. Aydın Valiliği'nin çıkarılacak eserlerden uygun bir miktarın alınması önerisi, taksim için eserin değerinin bilinmesi gerekeceği ve nadir parçaların kıymet takdirinin yapılmasının mümkün olamayacağı gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu eserlerin çoğu yabancı olan bir takım antikacıların eline geçtikten sonra, taksim külfetine düşmektense, İstanbul'da mükemmel bir müze tanzimi, bunun için bundan sonra şunun bunun eser araştırmalarına izin verilmeyip, eski eser çıkacağı umudu olan yerlerde hükûmet tarafından keşif ve araştırma yaptırılmak üzere Hazine'den yüz bin kuruş ayrılması, bir bölgede eser gömülü olduğunun haber alınması hâlinde, uzmanlar marifetiyle incelenerek elde edilen bilgilerle birlikte, ne şekilde kazı yapılması gerektiğinin ve ne miktar masrafla çıkarılmasının mümkün olabileceğinin etraflica bir yazı ile bildirilmesi hususunun vilâyetlere tavsiye edilmesi, Maliye Nezareti'ne de bilgi verilmesi ve bundan böyle eski eser araştırmak isteyenlere izin verilmeyeceğinin Bab-ı Âlî'ce ilgili daireye kayıt ettirilmesi uygun görülmüş, ancak konunun bir kere de Heyet-i Umumiyye'de müzakere edilmesi istenmiştir.

Heyet-i Umumiyye, Nafia Dairesi'nce hazırlanan mazbatayı incelemiş, 22 Ramazan 1285 - 24 Kanun-ı evvel 1284 (5.1.1869) tarihli ve 903 numaralı kararla görüşlerini belirtmiştir (Belge: 6/1-2). Aslında bu karar, aynı zamanda daha sonra yayınlanacak olan 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin de maddelerini açıkça belirlemiştir. Bu kararda; öncelikle konunun kısa bir özeti verilmiş, Nafia Dairesi'nin eski eser araştırmalarına izin verilmemesi görüşü reddedilmiş, buna karşın Avrupa'da, bilhassa Fransa'da resmî izinle eski eser çıkarılmasına engel olunmadığı, fakat çıkarılan eserlerin başka memleketlere götürülmesine müsaade edilmediği vurgulanmıştır. Bu anlayışla;

-Yerli ve yabancı, memleket dahilinde eski eser araştırarak olanların evvela resmî izin için müracaat etmeleri,

-Devletçe sakınca görülmeyp de izin verildiği takdirde, araştıracakları ve çıkaracakları eserleri başka ülkelere nakletemeyip, dahilde istediklerine, talep olunur ise hükûmete satmağa izinli olmaları,

-Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserin, kendisinin malı olduğu,

-Her nevi eski sikkelerin yurt dışına gönderilmesinin, konulacak yasaktan istisna kılınması,

-Eski eser çıkarılması için verilecek iznin, yalnız yer altındaki eserlere ait olduğu, yer üstünde olan her türlü eski eserin ve onların müstemilat ve teferruatından olan şeylerin hiç bir zaman sökülmesine ve kırılmasına izin verilmemesi, buna cesaret eden olur ise kanunen cezalandırılması,

-Bir devlet tarafından resmen eski eser talep edilmesi hâlinde, vuku bulacak resmî iltimasın kabul edilmesi ve yerine getirilmesinin Padişah'ın özel iznine bağlı olması,

hususları sorunun çözümüne yönelik olarak ön plâna çıkarılmıştır.

Ayrıca devletçe eski esere vâkıf memurlar bulmak, ihtiyaç duyulan yerlerde araştırma yaptırmak, elde edilecek eserleri düzgün bir şekilde korumak ve bunları teşhir etmek üzere Nafia Dairesi'nin önerdiği yüz bin kuruşun yeterli olamayacağı düşünülmüş ve bu girişimin gecikmemesi için, ödenegin iki yüz bin kuruşa çıkarılarak, Maarif Nezareti'nin bütçesine ilâve edilmesi önerilmiştir.

Heyet-i Umumiyye'nin yazısında; bu gibi yeni faydalı işler ve icraatın, Devlet Müzesi adına gereken eski eserin araştırılması ve çıkarılmasının etraflı bir nizamname ile sağlanması, gerek devlet namına eski eser çıkarılmasıyla umumî bir müze tanzimi ve gerek kaidelere uygun olarak eski eser araştırılması için talep olunacak ruhsatların tetkiki ve verilmesi faaliyetlerinin Maarif Nezareti'ne havalesi, belirlenen esaslar dahilinde uzmanlarla müzakere edilip bir nizamname lâihası yapılarak Bab-ı Âli'ye sunulması, Saray-ı Hümayun kompleksi içinde yer alan Cebehane'de bir çok nadir eserin bulunduğu, binanın geniş ve sağlam olduğu, buradaki eserlere ilâveten önerilen usuller sonucu ele geçecek diğer eserlerin burada korunmasının ve bu binanın umumî müze olarak kullanılmasının mümkün olacağı, bu çerçevede Maarif Nezareti'nin bilgilendirilmesi ve yıllık iki yüz bin kuruşun Maarif bütçesine aktarılması için Hazine'ce gereğinin yapılması hususunun Maliye Nezareti'ne havalesi konularına da yer verilmiştir.

Aydın Valiliği'nin şikayeti de göz önüne alınmış ve tacir olarak nitelenen Con Portle Vud'un izninin yakında yayınlanacak nizamnameye kadar ertelenmesi doğrultusunda Aydın Valiliği'ne Sadaret tarafından bir cevap verilmesi hususu da öneri olarak getirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak hazırlanan ve Padişah'a sunulan 4 Şevval 1285 (18.1.1869) tarihli irade-i seniyyede Heyet-i Umumiyye'nin önerilerine yer verilmiştir. Bu yazının altında yer alan 5 Şevval 1285 (19.1.1869) tarihli belgede de bu öneriler uygun bulunmuştur (Belge: 7).

Sadaret Mektubı Mühimme Kalemi tasnifinde kayıtlı 15 Şevval 1285 (29.1.1869) tarihli bir yazıdan, konuya ilişkin olarak, Maarif ve Maliye Nezaretleri ile Aydın Valiliği'ne gerekli talimatların yazıldığı anlaşılmaktadır (Belge: 8). Maarif Nezareti'ne gönderilen yazının bir bölümü daha önce yayınlanmıştır²². Bu yayında belgenin tasnif numarası verilmemiş ve yazının sonu adet olmadığı üzere "cevabı yoktur" cümlesiyle bitirilmiştir. Bu ifadenin yazıya sonradan eklenen bir cümle mi, yoksa yazarın kendi tespiti mi olduğu tam anlaşılamamıştır.

Konuya ilişkin belgelerin biri de, irade-i seniyyeye bağlı olarak kaleme alınmış 20 Şevval 1285 (3.2.1869) tarihli bir pusuladır. Üzerinde irade-i seniyyede adı geçen nizamname yapıldıktan sonra, sefaretlere tebliğ olunmasına yönelik bir talimat notu vardır (Belge: 9).

Söz konusu nizamname Takvim-i Vakayî gazetesinin 1 Zilkade 1285 - 1 Şubat 1284 (13.2.1869) tarihli nüshasında yayınlanmıştır (Belge: 10). Nizamnamenin giriş bölümünde;

-Antika olarak adlandırılan eski eserlerin kıymet ve önemi vurgulanarak, bunların diğer ülkelere nazaran, imparatorluğun her tarafında çoklukla bulunduğu,

-Eskiden İstanbul'da mükemmel bir müze tesisi tasavvur edilerek, antika araştıranlara çift olarak bulunan eski eserlerin birer adedi Devlet-i Aliyye'ye terk olunmak üzere ruhsat ve-

²² K. Su, a.g.e., s. 7-8, 37.

rilmek gibi bazı usullerin uygulandığı, ikili eski eserlerin pek nadir çıktığı, benzeri bulunanların da saklanıp gizlendiği, bu çerçevede getirilen yöntemin belirlenen amaç için yeterli olamadığı, bundan dolayı da müzenin şimdiye kadar istenilen düzeye getirilemediği,

tespitleri yapılarak;

-Eski eserlerin kıymet ve öneminden dolayı daha mükemmel bir düzen kurularak, antika araştırması hususunun yazılı kurallar hâline getirilmesi,

-Söz konusu müzenin düzenlenerek ve eksiklikleri giderilerek, mevcut eserlerin teşhir olunması, kayıt ve benzeri işler ile gerekli ayrıntıların incelenmesi ve yürütülmesi hususlarının Maarif Nezareti'ne bağlanması,

-Masrafların karşılanması için adı geçen bakanlığın bütçesine gerekli meblağın tahsis edilmesi,

hususlarının bu defa Padişah tarafından emredildiğinden, bunun gereği olarak da nizamnamenin Maarif Nezareti'nin teşebbüsüyle kaleme alındığından bahsedilmiş ve maddelere geçilmiştir. Günümüzün anlaşılabilir ifadeleriyle;

1- Bundan böyle Osmanlı ülkesinde eski eser araştırması yapmak isteyenler, her şeyden evvel Maarif Nezareti'ne müracaat edip resmen izin almadıkça, hiçbir tarafta eski eser araştırması yapamayacaklardır.

2- Devletçe sakınca görülmeyp de kendilerine izin verilenler, araştıracakları ve çıkacakları eserleri başka devletlere nakledemeyip, dahilde istediklerine talep olunur ise hükûmete satmağa izinli olacaklardır.

3- Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserler kendisinin malı olacaktır.

4- Her nevi eski sikkelerin yurt dışına gönderilmesi, konulacak yasaktan istisna tutulacaktır.

5- Eski eser çıkarılması için verilecek izin yalnız toprak altında bulunacak eserlere ait olup, yüzeyde olan her türlü eski eserin ve onların müstemilat ve teferruatından olan şeylerin hiçbir zaman sökülmesine ve kırılmasına izin verilmeyecek, buna cesaret eden olur ise kanunen cezalandırılacaktır.

6- Bir devlet tarafından resmen eski eser talebi için vuku bulacak iltimasın kabul edilip yerine getirilmesi Padişah'ın özel iznine bağlı olacaktır.

7- Eski eser araştırması ve kazısından anlayan ve bilgisi olup da bunu adı geçen nezarete ispat edebilenlerin masraf ve ücretleri Hazine'den karşılanmak üzere kendilerine memuriyet ve resmî izin verileceğinden, bu kişiler adı geçen nezarete müracaat edeceklerdir.

Değerlendirme ve Sonuç

1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin, ortaya çıkış nedeni araştırıldığında, bunun iki sorunu çözmeye yönelik olduğu, diğer belgelerin yanı sıra nizamnamenin giriş bölümünde de açıkça görülebilir. Bunlardan biri, eski eserin ülkemizde çok bulunmasına rağmen, İstanbul'daki müzenin Avrupa müzelerinin ayarına getirilememesi, diğeri ise bu amaca yönelik olarak yabancılara, kazılarda ortaya çıkan eserlerin ikili olanlarının birer adedi Devlet-i Aliyye'ye terk olunması şartıyla ruhsat verilmesine rağmen, bu eserlerin devletten gizlenmesi ve hemen he-

men tamamının yurt dışına götürülmesidir. Tabii ki birbirine bağlı bu iki sorunu değerlendiren ve buradan bir sonuç çıkararak çözüm üreten aydın kesimi, bürokratik mekanizmayı harekete geçirecek kültürel bilinçlenmeyi yaratmaya başlamıştır. Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinin 17.1.1865 tarihli nüshasındaki haber, aslında bu ortamı hazırlamaya çalışan iyi bir örnek olmaktadır.

1868 yılında Aydın Vilâyeti'ne vali olarak atanan Hekim İsmail Paşa, İstanbul'da bulunmuş ve nazırlık da yapmış aydın bir kişi olarak, bu kültürel bilinçlenme ile görevine başlamış olduğu düşünülebilir. İdarî mekanizmayı iyi bilen Paşa, kazı ve araştırmalara ilişkin sorunları tespit etmiş, çözüm önerileri ile birlikte Sadaret makamına sunmuştur. Getirdiği çözüm, izinsiz kazı ve araştırmaların yasaklanması, bu tür çalışmalarda masrafları araştırmacı tarafından karşılanmak üzere bir memurun yer alması ve çıkan eserlerden alınan payın yükseltilmesi şeklindedir. Sorunun J. T. Wood örneği ile İstanbul'a taşınması, çözümüne yönelik olarak, eski eserler ve müzeler üzerine bir takım düşüncelerin geliştirilmesine neden olmuştur. Soruna bulunan çözüm, yine etkisi altında kalınan Avrupa'nın uyguladığı sistemi aktarmak olmuştur. Belgelerde görüleceği üzere, Avrupa'da, bilhassa Fransa'da uygulandığı ifade edilen, "resmî izinle eski eser çıkarılması ve çıkarılan eserlerin başka memleketlere götürülmesine müsaade edilmemesi" gibi bir ilke esas alınmıştır.

Maarif Nezareti'nden izin alınmadıkça Osmanlı topraklarında eski eser araştırması yapılmasının yasaklanması, aslında eski eser korumacılığının bir düzene sokulmasına yönelik önemli bir tedbir olarak görünmektedir. Bu, aynı zamanda kaçak kazıları da önlemeye yönelik bir önlemdir. Bu çerçevede, yürürlükte olan 8.8.1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 133. maddesine atıfta bulunularak, eski eser çıkarılması için verilecek iznin yalnız toprak altında bulunacak eserlere ait olduğu, yüzeyde olan her türlü eski eserin sökülüp kırılmasına izin verilmeyeceği, buna cesaret edenlerin kanunen cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserler o kişiye ait olacaktır hükmünün temelinde ise, fıkıh hükümleri ve emirnamelerin yanı sıra 1858 yılında yürürlüğe giren Arazi Kanunnamesi'nde özel mülkiyetin filizlenmeye başlaması da aranabilir. Yani eski eserler henüz devlet malı olarak görülmemiş, mülkiyet hakkı, bulunduğu toprağın sahibine bırakılmıştır. Sorun ileri aşamalarda büyüdüğünde, öncelikle Aydın Valisi'nin getirdiği öneriler ön plâna çıkmış ve bu çerçevede 1874 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde çıkarılan eserlerin 1/3'ünün Devlet Müzesi için alınması (mad. 3), denetimi zor olan yerlerde bulunan kazılarda, masrafları ruhsat sahibi tarafından karşılanmak üzere, bir memurun görevlendirilmesi (mad. 21) hususları yer almıştır²³.

Ülkemizde ilk müzenin 1846 yılında kurulduğu kabul edilmekle beraber, belgelerden, müzenin 1869 yılında henüz bir çekirdek müze görünümünde olduğu ve bunun istenilen düzeyde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede eski Cebehane'de nadir eserlerin bulunduğu, binasının da geniş ve sağlam olduğu saptaması yapılarak, burasının umumî müze yapılması önerilmiş, bu öneri de kabul edilmiştir. Amaç ülkemizde Avrupa müzeleri ayarında bir müze kurmak olunca, getirilen çözümlerden biri, doğal olarak, araştırılan ve kazılardan çıkarılan eserlerin yurt dışına çıkarılmasının yasaklanmasıdır. Böylece eski eser kaçakçılığını önlemeye yönelik ilk tedbir alınmıştır. Bu eserlerin yurt içinde alımı ve satımına izin verilmiş, ancak

²³ *Düstur*, 1. Tertip, C. 3, Matbaa-i Âmire, 1293, s. 426, 428. Yabancı kazılara katılan memurun masraflarının ruhsat sahibi tarafından karşılanması usulü, günümüzde de yabancı kazı ve araştırmalara katılan temsilcinin harcırahının ödenmesi şeklinde devam etmektedir.

bu eserlerden talep edilen olursa, bunların devlete satılması ilke olarak benimsenmiştir. Bu, aslında daha sonra eski eser yasalarımızda ortaya çıkacak olan, devletin satın almada öncelik hakkının ilk şekli olarak görülmelidir. Bu sayede müze, koleksiyonlarını geliştirip büyütebilecektir. Bu müzenin geniş seksiyonlara sahip olabilmesi için, kazı yapılarak eser elde etmesi de gerekir ki, bu çerçevede örgütsel bir yapıya ve uzmana ihtiyaç vardır. Çözüm olarak, Maarif Nezareti'ne bu amaca yönelik olarak görev verilmiş, antika araştırması ve kazısı hakkında bilgisi olan ve bunu nezarete ispat eden kişilere giderleri Hazine'ce karşılanmak üzere memuriyet ve resmî izin verileceği nizamname maddesi olarak yer almıştır. Maarif Nezareti ayrıca, tüm kazı ve ruhsat işleri ile ilgilenecektir.

Bazı devletlerin eski eser taleplerinin olduğu bir dönemde, bu istekleri kabul etme ve yerine getirme yetkisini Padişah elinde tutmuştur. Bu husus tabii ki idarî yönetimin bir gereği olarak görülebilir. Ancak bu, nizamnamenin en esnek maddelerinden biridir. Padişah'a verilen bu yetki, belli bir zaman sonra, yabancıların bu kanaldan izin alma yoluna gitmelerine neden olmuş ve bir yerde eski eserlerin yurt dışına çıkarılma yasağı, bu şekilde tartışılır hâle gelmiştir. Eski sikkelerin yurt dışına gönderilmesi hususunun getirilen yasakların dışında tutulması ise, bir soru işareti olarak kalmıştır. Belki de bu tür eserlerin çok bulunması ve eski eser kapsamında görülmemesi, bu soruya bir cevap olabilir.

Bu nizamname, yayınlandığı 1869 yılından 1874 yılına kadar, yürürlükte kaldığı sürece uygulanmış mıdır? "1285 senesinde mevki-i icraya vaz'olunan nizamname" sözünden, bu nizamnamenin kesin olarak yürürlükte bulunduğu belirtilmiştir²⁴. H. Schliemann'ın Troya kazısına ilişkin yayınında, 1869 tarihli nizamnamenin yürürlükte olduğuna ilişkin bir ifadeye rastlanmaktadır. Troya'da kazı yapacağı yerin önce hükûmet tarafından satın alındığından bahseden H. Schliemann, daha sonra ise, bunun yanlış olduğunu, burayı kendisinin satın almaya çalıştığını, hatta pazarlığını da yaptığını, ancak arazinin Saffet Paşa tarafından satın alındığını belirtmekte ve bu satışı öğrendikten sonra da "Böylece kazı yapabilecektim, ancak bulduğum her şeyi kendisine vermek zorundaydım. Ona kazı yapmak istemediğimi anlattım. O zamanki Amerikan elçisi Bay Wyne Mac Veagh'in kanalıyla Saffet Paşa, kazıları yapmamı ve bulduklarımın yalnızca yarısını vermemi teklif etti; bunun üzerine bulduğum hazinenin payıma düşen yarısını Türkiye'den çıkarma hakkını korumak kaydıyla isteğini kabul ettim. Bana Nisan 1872'de verilen bu hak bir bakanlık kararı ile geri alındı; bu kararda bulduğum eserlerin bana ait yarısından hiçbir şeyi dışarı çıkaramayacağım, ancak onları Türkiye'de satabilme hakkına sahip olduğum belirtiliyordu." ifadelerine yer vermiştir²⁵. H. Schliemann'ın anlattıklarının abartılı olduğu düşünülmelidir. Burada 1869 tarihli nizamnamenin 2. maddesi uygulanmıştır. Söz konusu arazi de Müze-i Hümayun adına satın alınmıştır. Bilindiği gibi, Schliemann, kendisine bırakılan bu payla da yetinmemiş ve 1873 yılında bulduğu Priamos hazinesinin tamamını yurt dışına kaçırmıştır.

1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin, genel bir çerçevede incelendiğinde, detaya inen bir yasa olmadığı, bilimsel kaygıları ve korumacılığı primitif düzeyde tuttuğu görülmektedir. Nizamname, eski eserlerin yurt dışına çıkarılmasından rahatsız olan Osmanlı'nın kaygılarını ortaya koyan, bu çerçevede çözümünü sikkeler hariç, kapsamı tam belirgin olmasa da eski eserlerin yurt dışına çıkışını yasaklamakta bulan, ancak teokratik bir yaklaşım sonucu Padişah'a

²⁴ H. Çal, a.g.m., s. 391.

²⁵ Heinrich Schliemann, *Trojanische Alterthümer. Bericht über die Ausgrabungen in Troja*, Brockhaus, Leipzig 1874. Giriş s. LII-LIV. Zikreden Ufuk Esin, *Heinrich Schliemann, Kazı Raporları ve Mektuplarından Seçme Parçalarla Troya*, İstanbul 1991, s. 42-43.

verilen yetkiyle bu yasağı tartışılır hâle getiren, bulunan eserlerin mülkiyetini toprak sahibinde ve kazı iznine sahip şahısta bırakan özel mülkiyetçi bir yasa olmuştur. O yıllarda özel müzelerin olmadığı, bilimsel statüde bir koleksiyonculuğun bulunmadığı düşünülse de, kazılar sonucu ortaya çıkarılan ve özel mülkiyete geçen eski eserlerin yurt içinde alımı ve satımının yapıldığı tasavvur edilebilir. Devlet, kazılardan çıkan eserleri satın almada öncelik hakkına sahiptir. Devlet, bu hakkı kullanarak ve bizzat uzmanlar çalıştırıp kazı yaparak İstanbul'daki müzeyi arzulan düzeye getirmeyi amaçlamıştır.

Osmanlı'nın, ekonomik ve siyasal açıdan, o dönemdeki durumu düşünüldüğünde, yapılmak istenen veya yapılmaya çalışılan işin önemi takdire değerdir. Ancak daha sonra, yabancı ülkelerin baskısı sonucu, paylaşımcı bir yasa olan 1874 tarihli nizamname yapılmıştır. Müze Müdürü Phlipp Anton Dethier tarafından hazırlanan bu nizamname, çıkarılan eserleri devlet, arazi sahibi ve hafır arasında 1/3 oranında paylaşmaktadır. Hafır, kendisine bırakılan payı, yurt dışına da götürebilmektedir. Müze müdürlüğüne Osman Hamdi'nin atanması hem yabancı müze müdürlerinin sonu olmuş, hem de onun tarafından hazırlanan 1884 tarihli nizamname ile, tüm bu aksaklıklar büyük ölçüde ortadan kaldırılarak, devlet mülkiyetine dayalı bir düzenleme getirilmiştir. Fakat 1869 tarihli nizamname, tüm eksikliklerine rağmen, bu konuda ilk nizamname olması nedeniyle, eski eser yasalarımızın önemli bir basamağını teşkil etmektedir.

Belge: 1 (İŞD 547/4)

Fi 15 Şevvâl sene (1)279 ve fi 23 Mart sene (1)279 târihiyle İzmir Vâlisi'ne yazılan tahrîrât-ı sâmiyyenin sûretidir.

İngiltere Devleti tebe'asından Mösyö Con Portle Vud'un ba'zı âsâr-ı atıka taharrîsi zımında sekiz yüz altmış dört sene-i milâdiyyesi Haziranının alafranga ibtidâsına kadar Aydın Eyâleti dâhilinde kâ'in Ayasluğ ve Gâvurköyü civârında ve Eskıkal'a nâm mahal etrâfında bulunan harâbe-zârı hafır ve keşf etmek üzere ol tarafa azîmet edeceği beyânıyla ol bâbda ruhsat i'tâsı ve mûmâ-ileyh hakkında mu'âvenet ve teshîlât-ı lâzîminin dahi icrâsı cânib-i sefâretten bâ-takrîr istid'â kılınmış olup beyâna hâcet olmadığı üzere antıka taharrî edenlerin çıkaracakları antikalardan ikili olanların birer adedi Devlet-i Aliyye Müzesi içün alınup bir olanların kendülerine terki kâ'ide-i mer'iyye ve emsâli iktizâsından olduğu gibi bir mahalle alâmet olmak üzere veyâhûd sâ'ir sûretle vaz' olunmuş âsâr-ı atıkanın merkûz olduğu mahalden ihrâcı dahi rehîn-i cevâz olamayacağından ve devlete â'id olmayan mahallerde âsâr-ı atıka taharrî edilecek olduğu hâlde o mahaller ashâbının evvel emirde ırzâsı iktizâ edeceğinden bu usûle tevfikân mûmâ-ileyhin sene-i merkûme Haziranı ibtidâsına kadar oradan âsâr-ı atıka ihrâc etmesine mûmâna'at olunmayarak hakkında mu'âvenet ve teshîlât-ı lâzîminin icrâsı ve ber-vech-i muharrer Devlet-i Aliyye içün alınacak antikalar bulunur ise ahz ve hıfzı ile keyfiyyetin bu tarafa iş'ârı husûsuna himmet buyurmaları siyâkında şukka.

Belge: 2 (İŞD 547/5)

Fi 21 Zilka'de sene (1)283 ve fi 16 Mart sene (1)283 târihiyle İzmir Vâlisi'ne yazılan emirnâme-i sâminin sûretidir.

İngiltere Devleti tebe'asından Con Portle Vud'un Aydın Sancağı'nda kâ'in Ayasluğ ve Gâvurköyü civârında ve Eskikal'a nâm mahal etrâfında bulunan harâbe-zârı hafır ve keşf ile âsâr-ı atıka ihrâc etmesi zımnında mukaddemâ cânib-i sefâretten vâki' olan istid'â üzerine def'a-i sâlise olarak makâm-ı senâveriden yazılan tahrîrâtta muharrer müddetin inkızâsından i'tibâren bir sene müddet temdîdi fi 14 Zilka'de sene (1)282 târîhinde ol tarafa yazılmış idi. Bu müddet dahi münkaziye olduğu cihetle bir sene daha temdîdine me'zûniyyet verilmesi sefâret-i mûmâ-ileyhâ cânibinden bu kerre dahi bâ-takrîr ifâde ve iltimâs olunmağla mûmâ-ileyhin târîh-i inkızâ-yı müddetden i'tibâren bir sene müddet daha zikr olunan mahallerde en evvel yazılan tahrîrâtın ahkâmına ve nizâmına tatbîken âsâr-ı atıka taharrî etmesine mûmâna'at olunmaması siyâkında şukka.

Belge: 3 (İŞD 547/6)

Makâm-ı Âlî-i cenâb-ı vilâyet-penâhiye fi gurre-i Ağustos sene (1)868 Efrencî târihiyle Aydın Timur Yolu²⁶ Komiser Vekîli Mösyö Edvars tarafından takdîm olunan takrîrin tercemesidir.

Aydın Timur Yolu Komiseri Nihâd Efendiye irsâl buyurulan emir-nâme-i vilâyet-penâhîlerini ahz eyledim. Ayasluğ'dan Mösyö Vud'un tarafından ihrâc ve timur yolu ile nakl etmiş olduğu âsâr-ı atıkların ber-vech-i âtî beyânına ibtidâr eylerim. Sene-i milâdiyyenin bin sekiz yüz altmış yedi senesi ve şehr-i Teşrîn-i evveli efrencînin yirmi dokuzuncu günü otuz dokuz adet taş ve Teşrîn-i sâninin dokuzuncu günü bir araba taş ve on beşinci günü iki sandık ve üç parça taş ve Kânûn-ı evvelin dördüncü günü dokuz parça taş ve bin sekiz yüz altmış sekiz senesi şehr-i Şubatın on dördüncü günü bir araba ve on yedinci günü üç ve on dokuzuncu günü bir araba taş İzmir'e nakl olunmuştur. Bin sekiz yüz altmış sekiz senesi şehr-i Şubat içinde timur yolu istasyonuna nakl olunan taşlar İngiltere sefâyin-i harbiyyesinden Teryil nâm sefineye hamûle olunmuştur ve taşların ekserîsi Rûmü'l-ibâre hurûfât ve ba'zı işlenmiş taş ve put parçaları olduğu anlaşılmıştır. Emr ü irâde-i vilâyet-penâhîleri üzere bin sekiz yüz altmış üç senesinden i'tibâren lâzımgelen ma'lûmâtı Timur Yolu Kumpanyası beyân edememiştir. Fakat gayr-ı resmî sûretle ahz eylediğim ma'lûmâta nazaran cüz'î kıymetli âsâr-ı atıka bin sekiz yüz altmış yedi sene-i milâdiyyeden evvel İzmir'e nakl olunarak İngiltere cânibine gönderilmiştir.

İşbu terceme aslına mutâbık idüğü

Fî 28 Temmuz sene (12)84

Bende

Tercümân-ı Vilâyet

İmza

²⁶ Metinlerde demir yolu timur yolu olarak yazılmıştır. Timur, demir sözcüğü ile eş anlamlıdır. Bk. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersa'âdet 1317, s. 458, 620.

Belge: 4 (İŞD 547/3)

Numero 97

Makâm-ı celîl-i sadâret-i uzmâya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Geçende İngiltere konsulatosu ma'rifetiyle savb-ı çâkerâneme îsâl ve i'tâ olunan fi 21 Zilka'de sene (12)83 târîhlü ve üç yüz seksen üç numarolu bir kıt'a emirnâme-i sâmi cenâb-ı vekâlet-penâhîlerinde İngiltere Devleti fehîmesi tebe'asından Con Portle Vud'un dördüncü def'a olmak üzere müddet-i sâbıkın târîh-i inkizâsından i'tibâren daha bir sene müddet Aydın Sancağı'nda kâ'in Ayasluğ ve Gâvurköyü civârında ve Eskikal'a nâm mahall etrâfında bulunan harâbe-zârı hafr ve keşf ile en evvel istâr ve tesyâr buyurulan emirnâme-i sâmi ahkâmına ve nîzâmına tatbîken âsâr-ı atîka taharrî etmesine mümâna'at olunmaması emr ü iş'âr buyurulmakdan ve müddet-i mezkûre dahi güzêrân etmiş bulunmaktan nâşî mûmâ-ileyhin mahâll-i mezkûreden ihrâc edüp timur yolu vâsıtasıyla nakl etmiş olduğu âsâr-ı atîkanın mikdârı Aydın Timur Yolu Komiserliği'nden su'âl olundukda ol bâbda cevâben i'tâ olunup sûret-i tercemesi leffen takdîm-i pîşgâh-i âlî-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri kılınan takrîr me'âlinde müstebân olacağı vechile mûmâ-ileyh bin sekiz yüz altmış sekiz sene-i milâdiyyesine kadar mahâll-i mezkûreden aded ve mikdârı ma'lûm olmayanlardan başka elli bir aded taş ve alu şimendüfer arabasıyla iki sandık memlû âsâr-ı atîka ihrâc ile İngiltere cânibine irsâl ve inhâc eylediği anlaşılp arz u beyâna hâcet olmadığı üzere bunların içinde Devlet-i Aliyye Müzesi için terki kâ'ide-i mer'iyye ve emsâli iktizâsından olan antikalardan dahi bulunmuş olacağı derkâr ise de hiçbir dâne terk etmediği tahkik kılınmış ve çünkü bunların ihrâc ile ber-minvâl-i ma'rûz İngiltere'ye nakl olunması zamân-ı çâkerânemden mukaddem olmasıyla müfredât vechile ecnâs ve a'dâdına ma'lûmât-ı kâfiye ahzına dest-res olunamamıştır. Bir de bu makûle antika taharrî edenlerin çıkaracakları antikalardan ikili olanların birer adedi Devlet-i Aliyye Müzesi için alınup birli olanların kendülerine terki emsâl ve kâ'ide ittihâz buyurulmuş ise de arz u beyâna hâcet olmadığı üzere böyle ikili antika pek nâdir bulunup ekser bulunanlar birli olduğu ve bir vakitten berü buralarda bu gibi ecnebîlerden çok kimse istihsâl-i ruhsatla vilâyetin her tarafında bi't-taharrî külliyyetlü âsâr-ı atîka bi'l-ihrâc memleketlerine nakl ve inhâc etmekde bulunduğu cihetle muvâfık-ı irâde-i cenâb-ı sadâret-penâhîleri buyurulup da bu misillü antika taharrîsine ruhsat istihsâliyle gelenler masârîfi kendi taraflarından tesviye olunmak üzere hükûmet tarafından yanlarına birer me'mûr bi't-terfik çıkaracakları antikaların ikili birliye i'ubâr olunmayarak hemân ya nısfı veyâhûd sülûsü ve hiç olmazsa dörtde biri Devlet-i Aliyye Müzesi için cânib-i hükûmete terki usûl ve kâ'ide ittihâz buyurulmuş olsa pek çok şey hâsıl olacağı gibi ruhsatsız olarak ba'zı Frenklerin ötede berüde köylüleri iğfâl ederek rast geldikleri mahalli hafr ile antika taharrî etmekde oldukları rivâyet kılındığından bunun dahi memnû'iyet-i kaviyye tahuna alınması lâzîmeden bulunduğu cihetle ifâ-yı muktezâsıyla keyfiyyetin iş'ârı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 6 Cumâde'l-ülâ sene (1)285 ve fi 12 Ağustos sene (1)284.

Bende

Vâlî-i Vilâyet-i Aydın

İmza

Belge: 5/1-2 (İŞD 547/1)

İngiltere Devleti tebe'asından Mösyö Con Portle Vud'un Aydın Sancağı dâhilinde kâ'in mahâll-i ma'lûmede âsâr-ı atıka taharrîsiçün dördüncü def'a olmak üzere geçenlerde aldığı bir sene ruhsat müddetinin dahi hitâm bulduğundan bahisle memâlik-i mahrûsa-i şâhânede antika taharrîsi hakkında ba'zı usûl ittihâzı lüzûmuna dâ'ir Aydın Vilâyeti'nin fi 24 Cumâde'l-âhire sene (1)285 târihiyle Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan tahrîrâtı Nâfi'a Dâ'iresi'nde kırâat olundu.

Hulâsâ-i me'âli mûmâ-ileyhin bin sekiz yüz altmış sekiz sene-i milâdiyyesine kadar ihrâc eylediği âsâr-ı atıka mikdârı ma'lûm olmayanlardan başka elli bir aded taş ve iki sandık ve altı şimendifer arabası memlû antika olarak bunlardan ikili olanların birini Devlet-i Aliyye Müzesi için terk etmesi nizâmı iktizâsından olduğu hâlde bir dânesini bile vermeyüp cümlesini İngiltere'ye nakl ve isrâ eylemiş idüğü ve bu kabilden olarak sâ'ir ecnebîlerin çıkardıkları antikalarından bir şey alınamadığı beyânıyla bundan böyle antika taharrî edeceklerin masârifi taraflarından tesviye olunmak üzere cânib-i hükûmetden yanlarına birer me'mûr bi't-terfik ihrâc olunacak âsâr-ı atıkanın ikili birliye i'tibâr olunmayarak nısf veyâhûd sülûsünün ve hiç olmaz ise dörtde birinin Devlet-i Aliyye Müzesi için alınmasının nizâm ittihâzı ve ruhsatsız antika taharrîsinin dahi men' etdirilmesi ifâdesinden ibâret oluyor.

İcâbı dâ'irece lede'l-mütâla'a memâlik-i mahrûsa-i şâhânede âsâr-ı atıka taharrî edeceklere çift olan antikaların birer adedi Devlet-i Aliyye Müzesi için terk olunmak üzere ruhsat verilerek olmakta ise de ikili antikalar pek nâdir olduğu gibi bulunanları bile ketm u ihfâ olunmakta olup ezmine-i kadîme tevârîhinin ihbârât-ı sahihası delâletiyle memâlik-i Osmâniyye'de bilâd-ı sâ'ireden ziyâde âsâr-ı atıka mevkûf olduğu ma'lûm ve bedîhî ve Avrupa müzehânelerinin ekseriyyâ bu taraftan götürülen antikalar ile müzeyyen ve memlû olması bu müdde'âya delîli alenî olarak târihce ve ma'ârifce derkâr olan lüzûm ve muhasenâtuna mebnî düvel-i mütemeddine tarafından bir çok vakitlerden berû müzehâneler küşâdıyla refte refte noksânlarının ikmâline i'tinâ kılınageldiği hâlde bizde henüz bir müzehâne bulunmaması lâıyk olamayacağına ve bir müddet daha müsâ'ade gösterildiği sûrette antika zuhûru me'mûl olup henüz taharrî olunamayan mahaller dahi harf olunarak ne kadar kıymetlü ve mu'teber âsâr-ı nâdire var ise tedricen ihrâc ve nakl olunacağı derkâr olduğuna binâ'en bunun bir çâresi bulunmak icâb-ı maslahatdan olup eğerçi çıkarılacak şeylerden bir mikdâr-ı münâsibinin ahzı şartıyla antika taharrîsine ruhsat verildiği takdirde Devlet Müzesi için hayli şey hâsıl olacağı vilâyet-i müşârûn-ileyhânın tahrîrâtında gösterilmiş ise de antikaların böyle nisbet-i mu'ayyene üzere tefrîk ve taksîm olunabilmesi için bahâlarının bilinmesi lâzım gelerek hâlbuki çıkarılacak antikaların içinde ender ve nâdire şeyler dahi zuhûr edeceği ve bunlara ise kıymet takdîri kâbil olamayacağı cihetle böyle olmaktan ya'ni zî-kıymet âsâr-ı nâdireyi ekser ecnebîlerden olan bir takım antikacıların eline geçürüp de sonradan taksîmi külfetine düşölmekden ise sâye-i mehâsin-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mükemmel bir müzehâne tanzîmi zımnında ba'd-ezîn şunun bunun antika taharrîsine ruhsat verilmeyüp antika zuhûru me'mûl olan mahaller cânib-i hükûmetden keşf ve taharrî etdirilmek üzere bunun için şimdilik Hazîne-i celîleden senevî yüz bin gurus karşuluk tahsîsiyle bir mahalde âsâr-ı atıka medfûn olduğu haber alındığı hâlde erbâbı ma'rîfetiyle bi't-tahkîk buna dâ'ir istihsâl olunabilen ma'lûmâtın beyânıyla berâber ne vechile icrâ-yı amelîyyât olunması lâzım geleceğinin ve tahmînen ne mikdâr masrafla ihrâcı mümkün olabileceğinin bi'l-etraf iş'ârı husûsunun vilâyetlere tavsiyesiyle Mâliye Nezâret-i celîlesine dahi beyân-ı hâl olunması ve bundan böyle antika taharrî etmek isteyenlere ruhsat verilmeyeceğinin dahi Bâb-ı Âlî'ce icâb eden aklâma kayd etdirilmesi münâsib gibi tahattur kılındıysa da keyfiyetin bir kerre de Hey'et-i Umûmiyye'de müzâkeresi bâbında emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

(Mühürler)

Belge: 6/1-2 (İŞD 547/2)

903

Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de zuhûr eden âsâr-ı atıkanın istikşâf ve taharrîsiyle sâye-i me-hâsin-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mükemmel bir müzehâne tanzîmi için iktizâ eden tedâbîre dâ'ir Nâfi'a Dâ'iresi'nden kaleme alınmış olan mazbata miyâne-i âcizânemizde kırâ'at ve mütâla'a kılınmıştır.

Nezd-i hakâyık-ı vefd-i vekâlet-penâhilerinde muhtâc-ı ta'rîf ve beyân değildir ki Memâlik-i Osmâniyye'de bulunan âsâr-ı atıka tevârihin verdiği ma'lûmâta nazaran bilâd-ı sâ'irede bulunanlardan ziyâde olup Avrupa müzehânelerinin ekseriyyâ bu taraftan götürülen antikalar ile müzeyyen ve memlû olması dahi müdde'â-yı meşrûhunun delîl-i alenîsidir.

Âsâr-ı atıkanın tevârih-i âleme bahş eylediği ma'lûmât-ı nâfi'a ve makhbûleyi istikmâl için düvel-i mütemeddine taraflarından hayli vakitten berü müzehâneler küşâdıyla refte refte nok-sânlarının ikmâlîne dahi sarf-ı mesâ'î kılındığı hâlde bizde henüz bir müzehânenin bulunmaması lâıyk olamayacağından ve bir müddet daha müsâ'ade gösterildiği sûrette antika zuhûru me'mûl olup icrâ-yı taharriyât olunmamış olan mahaller dahi hafr edilerek ne kadar kıymetli ve mu'teber âsâr-ı nâdire var ise tedricen memâlik-i ecnebiyyeye nakl olunacağı melhûz olduğundan bunun bir çâresi bulunmak için mazbata-i mezkûrede irâd ve ihtâr olunan mütâla'ât-ı esâsiyye pek becâ ve münâsib görünmüş ve düşünülen tedâbirin hulâsası dahi ba'd-ezîn şunun bunun ma'rifetiyle antika taharrîsine ruhsat verilmeyüp âsâr-ı atıka zuhûru me'mûl olan mahaller cânib-i hükûmetden keşf ve taharrî etdirilmek üzere şimdilik Hazîne-i celîleden senevî yüz bin guruş tahsîsiyle teferru'ât-ı maslahatın tanzîmi husûslarından ibâret bulunmuştur.

Vâkı'â şimdiye kadar memâlik-i mahrûsa-i şâhânede âsâr-ı atıka taharrî edenlere çift olan antikaların birer adedi taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye terk olunmak şartıyla ruhsat verilmekte ise de ikili antikalar pek nâdir zuhûr ettiği misillû bulunanları dahi ketm u ihfâ olunmakta olup hatta İngiltere Devleti tebe'asından Mösyö Con Portle nâm tâcirin Aydın Sancağı dâhilinde âsâr-ı atıka taharrîsi için dördüncü def'a olmak üzere almış olduğu ruhsatın müddeti hitâm bulduğu ve birçok âsâr-ı atıka ihrâc ile İngiltere'ye nakl eylemiş olduğu hâlde bir dânesini bile hükûmete vermediği Aydın Vilâyeti'nden vârid olup şu müzâkerâta bâ'is olan tahrîrâtta beyân kılınmış ve çıkarılacak antikalarından bir mikdâr-ı münâsibinin ahzı şartının ba'd-ezîn icrâ-yı taharriyât için verilecek ruhsatlara esâs ittihâzı dahi gösterilmiş olup ancak vesâyit-i mahsûsa ile istihrâc olunan âsârın o yolda taksîmi külfet ve şikâyeti istilzâm eyleyeceği ve dâ'irenin mütâla'ası vechile Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de ecânibden antika çıkaranların külliyyen bundan men'i tarafına gidilmiş olsa çünkü hâricden âsâr-ı atıka ihrâcı için memâlik-i saltanat-ı seniyyeye mürâca'at edenler bâlâda arz u beyân olduğu üzere vakâyi'-i sâlife-i âlemin târihce eserle ikmâl-i nekâ'isine ve bu vechile terakkî-i ma'ârif-i umûmiyyeye hizmet etmek emeliyle istid'â-yı ruhsat eylediklerinden bunların taleblerine müsâ'ade olunmayup da ihrâc-ı âsâr için devletce sarf olunacak mesâ'î derece-i kifâyede olamaz ise bu dahi şikâyatı intâc edeceği mülâbesetiyle şu iki nev' mütâla'a yekdiğerine tevfiğ olunarak buna dâha eslem bir kâ'ide vaz'ı düşünüldükde tedkikât-ı vâkı'adan istidlâl olduğuna göre Avrupa'da ve bilhâssa Fransa'da her kim olur ise olsun ruhsat-ı resmiyye ile âsâr-ı atıka çıkarmaktan memnû' olmayup fakat ihrâc olunan antikaların başka bir memlekete nakline cevâz verilmediği misillû biz de dahi şu esâsa ri'âyetle yerli ve ecnebi dâhil-i memâlikde âsâr-ı atıka taharrî edecek olanların evvelâ ruhsat-ı resmiyyeye mürâca'at ederek devletce mahzûru görülmeyüp de me'zûniyyet verildiği takdîrde taharrî ve ihrâc eyleyecekleri âsârı başka devlet memâlikine nakl edemeyüp dâhilde istediklerine matlab olu-

nur ise hükûmete satmağa me'zûn olmaları ve bir adamın mülkü dâhilinde zuhûr eden âsâr-ı atıka kendüsünün mâlî olup her nev' atık-i meskûkâtın hârice gönderilmesi sûretinin ittihâz olunacak memnû'iyetden istisnâ kılınması ve antika ihrâcî için verilecek ruhsat yalnız zîr-i zemînde bulunacak âsâra hasr olunup merkûz olan her dürlü âsâr-ı atıkanın ve anların müsteme-lât ve teferru'âtından olan şeylerin vakten mine'l-evkât kal' ve kam'ına ruhsat verilmeyerek buna cesâret eden olur ise kânûnen te'dîb olunması ve bir devlet tarafından resmen antika taleb olunduğu hâlde ol bâbda vukû' bulacak iltimâs-ı resmînin kabûl ve is'âfî müsâ'ade-i mah-sûsa-i seniyyeye merhûn olması mâddeleri esâs ittihâz olunmak üzere devletce âsâr-ı atıkaya vâ-kıf me'mûrlar bulunarak iktizâ eden mahaller bi't-taharrî dest-res olunacak antikaların bir sû-ret-i muntazamada hıfz ile teşhîr edilmesi ve şu kadar ki bu yolda icrâ olunacak taharriyât nasıl olsa masârıfı mûcib olarak Nâfi'a Dâ'iresi'nin tahsîsini gösterdiği yüz bin gurus kâfi olamaya-cağından ve bu teşebbüsât asr-ı mehâsin-i iştîmâl-i hazret-i pâdişâhînin inzâr-ı yâr ü ağıyârda yeni bir numûne ve eserini dahi göstereceğinden zıkr olunan yüz bin gurusun iki yüz bin gu-ruşa iblâğ olunması ve bu cümle ile berâber öyle bir fâ'ide-i cedîdenin fi'liyyât ve icrââtı ve Dev-let Müzesi nâmına olarak icâb eden âsâr-ı atıkanın taharriyât ve ihrâcâtı etrâflı bir nizâmnâme ile te'mîn olunmak ve umûr-ı icrâ'iyesine bir mercî' ta'yîn kılınmak muktezî olup maslahatın Ma'ârif Nezâreti celîlesine nisbet-i tabî'iyesi dahi bulunduğundan gerek devlet nâmına antika ihrâcıyla umûmî bir müzehâne tanzîmî ve gerek kâ'ide-i müttehizesine tevfikân antika taharrîsi için taleb olunacak ruhsatların tedkîk ve i'tâsî mâddelerinin nezâret-i müşârûn-ileyhâya tevdi' ve havâlesiyle berâber yukarıda arz u beyân kılınan esâslara tevfikân erbâb-ı ma'lûmât ile bi'l-müzâkere bir nizâmnâme lâyihası yapılarak Bâb-ı Âlî'ye takdîm olunmasının ve bir de Sarây-ı Hümayûn-ı mülûkâne dâhilinde kâ'in atık cebhânede haylice âsâr-ı nâdire mahfûz olup binâsı dahi vâsî' ve metîn idüğünden orada bulunan âsârın dahi usûl-i ma'rûza semeresiyle dest-res olunacak şeylere ilâveten bir sûret-i muntazamada hıfzı münâsib ve mahall-i mezkûrun umûmî müzehâne ittihâzı kâbil olacağından burasının dahi nezâret-i müşârûn-ileyhâya ihtâr ve iş'âr buyurulması ve mütâla'a-i ma'rûza iktizâsınca senevî tahsîs olunacak iki yüz bin gurusun Ma'ârif bûdcesine ilâvesi zımnında Hazîne'ce ifâ-yı mu'âmelât-ı lâzîmenin Mâliye Nezâret-i celîlesine havâlesi ve tâcir-i merkûmun ve emsâlinin antika ihrâcî için istedikleri ruhsatın yakında neşr olunacak nizâma tevfikân te'hîrî lâzım geldiği vâdisinde vilâyet-i müşârûn-ileyhâya cevâbnâme-i sâmilîleri tastîrî tezekkür olundu ise de muvâfık-ı re'y-i âlî-i vekâlet-penâhîleri buyurulur ise icrâ-yı iktizâları bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 22 Ramazan sene (1)285 ve fî 24 Kânûn-ı evvel sene (1)284.

(Mühürler)

Belge: 7 (İŞD 547/7-1)

Atûfetlû efendim hazretleri

Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de zuhûr eden âsâr-ı atıkanın istikşâf ve taharrîsiyle sâye-i me-hâsin-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mükemmel bir müzehâne tanzîmi içün iktizâ eden tedâbîre dâ'ir Şûrâ-yı Devlet Nâfi'a Dâ'iresi'nden kaleme alınan mazbata Hey'et-i Umûmiyye'de mevki'i bahs ve tedkîke konularak ol bâbda karâr-ı müzâkerâtı şâmil tanzîm edilen mazbata melfûfâ-ı arz u takdîm kılındı mütâlâ'asından müstebân olduğu vechile memâlik-i mahrûsede bulunan âsâr-ı atıka tevârihin verdiği ma'lûmâta nazaran bilâd-ı sâ'irede bulunanlardan ziyâde olup Avrupa²⁷ müzehânelerinin ekseriyyâ bu taraftan götürülen antikalar ile müzeyyen ve memlû olması ve bizde henüz bir müzehânenin bulunmaması lâıyk olamayacağından ve vâkı'â şimdiye kadar memâlik-i mahrûsa-i şâhânede âsâr-ı atıka taharrî edenlere çift olan antikaların birer adedi taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye terk olunmak şartıyla ruhsat verilmekte ise de ikili antikalar pek nâdir zuhûr ettiği misillû bulunanları dahi ketm u ihfâ olunmakda olup hattâ İngiltere Devleti tebe'asından Mösyö Con Portle nâm tâcirin Aydın Sancağı'nda âsâr-ı atıka taharrîsi içün dördüncü def'a olmak üzere almış olduğu ruhsatın müddeti hitâm bulduğu ve birçok şeyler ihrâc ile İngiltere'ye nakl eylemiş olduğu hâlde bir dânesini bile hükûmete vermediği ol tarafdán iş'âr kılındığından Avrupa'da ve bilhâssa Fransa'da olduğu gibi dâhil-i memâlikde âsâr-ı atıka taharrî edeceklerin evvelâ ruhsat-ı resmiyyeye mürâca'at ederek devletce mahzûru görülmeyüp de me'zûniyyet verildiği takdirde taharrî ve ihrâc eyleyecekleri âsârı başka devlet memâlikine nakl edemeyüp dâhilinde istediklerine ve taleb olunur ise hükûmete satmağa me'zûn olmaları ve bir adamın mülkü dâhilinde zuhûr eden âsâr-ı atıka kendüsünün mâlî olup her nev' atık meskûkâtın hârice gönderilmesi sûretinin ittihâz olunacak memnû'iyetden istisnâ kılınması ve antika ihrâcı içün verilecek ruhsat yalnız zîr-i zemînde bulunacak âsâra hasr olunup merkûz olan her dürlü âsâr-ı atıkanın ve anların müştemelât ve teferru'âtından olan şeylerin vakten mine'l-evkât kal' ve kam'ına ruhsat verilmeyerek buna cesâret eden olur ise kâ-nûnen te'dîb olunması ve bir devlet tarafından resmen antika talebi içün vukû' bulacak iltimâsın is'âfî müsâ'ade-i mahsûsa-i seniyyeye merhûn olması mâddeleri esâs ittihâz olunmak üzere devletce âsâr-ı atıkaya vâkıf me'mûrlar bulunarak iktizâ eden mahaller bi't-taharrî dest-res olunacak antikaların bir sûret-i muntazamada hıfz ile teşhîr edilmesi ve şu kadar ki Nâfi'a Dâ'iresi'nin bunun içün tahsis gösterdiği senevî yüz bin gurus kâfi olamayacağından meblağ-ı mezbûrun iki yüz bin gurusâ iblâğ olunması ve bu bâbda etrâflı bir nizâm-nâme ile te'mîn olunmak ve umûr-ı icrâ'ıyyeye bir merci' ta'yîn kılınmak muktezî olup maslahatın nisbet-i tabi'ıyyesi cihetle gerek devlet nâmına antika²⁸ ihrâcıyla umûmî bir müzehâne tanzîmi ve gerek kâ'ide-i müttehi-zeşine tevfiķan antika taharrîsi içün taleb olunacak ruhsatların tedkîk ve i'tâsı mâddelerinin Ma'ârif Nezâreti celîlesine tevdi' ve havâlesiyle berâber bâlâdaki esâslara tevfiķan bir nizâm-nâme lâyihası yapılarak Bâb-ı Âlî'ye verilmesinin ve bir de Sarây-ı Hümâyûn-ı mülûkânede kâ'in atık cebehânede bulunan âsârın dest-res olunacaklara ilâveten hıfzı münâsib ve mahall-i mezkûrun müzehâne ittihâzı kâbil olacağından burasının dahi nezâret-i müşârûn-ileyhâya ihtârı ve sâlifü'z-zıkr iki yüz bin gurusun Ma'ârif bûdcesine ilâvesi zımnında Hazîne'ce ifâ-yı muktezâsının Mâliye Nezâret-i celîlesine havâlesi ve tâcir-i merkûmun ve emsâlinin antika ihrâcı içün istedikleri ruhsatın yakında neşr olunacak nizâma tevfiķan te'hîri lâzım geldiği vâdisinde vilâyet-i müşârûn-ileyhâya cevâbnâme tasîri tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile

²⁷ Bu kelimedden sonra, cümle ile bir anlam taşımayan "Hû" kelimesi mevcuttur.

²⁸ Bu kelimedden sonra, cümle ile bir anlam taşımayan "Hû" kelimesi mevcuttur.

emr ü fermân-ı hazret-i mülûkâne şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim. Fî 4 Şevvâl sene (12)85.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Enmele-i zîb-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiyye-i sadâret-penâhîleriyle zikr olunan mazbata ve melfûfâtı manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve husûsât-ı ma'rûza-nın tezekkür ve istîzân buyurulduğu üzere ifâ-yı muktezâları şeref-sudûr ve sünûh buyurulan emr ü fermân-ı me'âlî unvân-ı cenâb-ı şehinşâhî mantûk-ı münîfinden olarak mârrû'l-beyân mazbata ve melfûfâtı yine savb-ı sâmi-i âsafânelerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 5 L sene (12)85.

Belge: 8 (A.MKT.MHM/433)

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

Şimdiye kadar memâlik-i mahrûsada âsâr-ı atîka taharrî edenlere çift olan antikaların birer adedi taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye terk olunmak şartıyla ruhsat verilmekte ise de ikili antikalar pek nâdir zuhûr ettiği misillü bulunanları dahi ketm u ihfâ olunmasına mebnî²⁹ ba'd-ezîn memâlik-i³⁰ mülûkânede zuhûr edecek âsâr-ı atîkanın istikşâf ve taharrîsiyle mükemmel bir müzehâne tanzîmi zımında Avrupa'da ve bilhâssa Fransa'da olduğu gibi dâhil-i memâlikde âsâr-ı atîka taharrî edeceklerin evvelâ ruhsat-ı resmîyeye mürâca'at ederek devletce mahzûru görülmeyüp de me'zûniyet verildiği takdîrde taharrî ve ihrâc eyleyecekleri âsârı başka devlet memâlikine nakl edemeyüp dâhilde istediklerine ve taleb olunur ise hükûmete satmağa me'zûn olmaları ve bir adamın mülkü dâhilinde zuhûr eden âsâr-ı atîka kendüsünün mâlî olup her nev' atîk meskûkâtın hârice gönderilmesi sûretinin ittihâz olunacak memnû'iyetden istisnâ kılınması ve antika ihrâcî için verilecek ruhsat yalnız zir-i zemînde bulunacak âsâra hasr olunup merkûz olan her dürlü âsâr-ı atîkanın ve anların müştemelât ve teferru'âtundan olan şeylerin vakten min'el-evkât kal' ve kam'ına ruhsat verilmeyerek buna cesâret eden olur ise kâ-nûnen te'dîb olunması ve bir devlet tarafından resmen antika talebi için vukû' bulacak iltimâsın is'âfî müsâ'ade-i mahsûsa-i seniyyeye merhûn olması mâddeleri esâs ittihâz olunmak³¹ ve devletce âsâr-ı atîkaya vâkıf me'mûrlar bulunarak iktizâ eden mahaller bi't-taharrî dest-res olunacak antikalar bir sûret-i muntazamada hıfz ile teşhîr edilmek üzere³² etrâflı bir nizâmnâme lâyihası yapılarak Bâb-ı Âlî'ye verilmesi ve maslahatın nisbet-i tabî'iyyesi cihetle gerek devlet nâmına antika ihrâcıyla umûmî bir müzehâne tanzîmi ve gerek kâ'ide-i müttehasasına tevfikân antika taharrîsi için taleb olunacak ruhsatların tedkîk ve i'tâsı mâddelerinin savb-ı vâlâsına havâlesiyle bunun için senevî iki yüz bin gurus tahsîs olunarak Ma'ârif bûdcesine ilâvesi tensîb edilerek³³ ve Sarây-ı Hümâyûn-ı mülûkânede kâ'in atîk cebehânede bulunan âsârın dest-res olunacaklara ilâveten hıfzı münâsib ve mahall-i mezkûrun müzehâne ittihâzı kâbil³⁴ görünerek

²⁹ Bu kelimeden sonra konulan işaret, Maliye Nezaretî'ne yazılan yazıyı göstermektedir. Bu ise, yazının buraya kadar olan bölümünün Maliye Nezaretî'ne yazılan yazının başında da yer alacağına işaret etmektedir.

³⁰ Bu kelimeden sonra "Devlet-i Aliyye'de" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³¹ Bu kelimeden sonra "üzere" kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³² Bu kelimeden sonra "senevî iki yüz bin gurus tahsîs olunarak Ma'ârif bûdcesine ilâvesi ve bu bâbda etrâflı bir nizâmnâme ile te'mîn olunmak ve umûr-ı icrâ'iyye-i" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³³ "Edilerek" kelimesi karalanıp bir işaretle sayfanın sağ yan tarafına yeniden yazılmıştır.

³⁴ Bu kelimeden sonra "olacağına ihtârî ve bunun için senevî iki yüz bin gurus tahsîsiyle Ma'ârif bûdcesine ilâvesi husûsunun dahi Mâliye Nezâret-i celîlesine havâlesi Şûrâ-yı Devlet'de tensîb olunmuş ve" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

ol vechile ifâ-yı muktezâsına bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî³⁵ müte'allik ve şeref-sudûr³⁶ buyurulmuş ve akçe mâddesi Mâliye Nezâret-i³⁷ celîlesine bildirilmiş olmağla iktizâsının icrâsına himmet buyurulup.

Mâliye Nezâret-i Celîlesine

Devletce âsâr-ı atıkaya vâkîf me'mûrlar ta'yîn olunarak memâlik-i Devlet-i Aliyye'de zuhûr eden âsâr-ı atıkanın istikşâf ve taharrîsiyle mükemmel bir müzehâne tanzîm olunmak üzere bir nizâm-nâme lâyihası yapılması husûsunda Ma'ârif Nezâret-i celîlesine havâlesiyle bunun için senevî iki yüz bin gurus tahsîs olunarak Ma'ârif bûdcesine ilâvesi mâddesinin savb-ı vâlâsına bildirilmesi Şûrâ-yı Devlet'de tensîb olunmuş ve bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî dahi ol merkezde müte'allik ve şeref-sudûr buyurulup sûret-i hâllî nezâret-i müşârûn-ileyhâya iş'âr kılınmış olmağla icâbının icrâsına himmet buyurulup.

Aydın Vilâyetine

İngiltere Devleti tebe'asından Mösyö Con Portle nâm tâcirin Aydın Sancağı'nda âsâr-ı atıka taharrîsi için dördüncü def'a olmak üzere almış olduğu ruhsata ve ol bâbda ba'zı ifâdâta dâ'ir³⁸ vürûd eden tahrîrât-ı behiyyeleri³⁹ me'âli ma'lûm-ı senâverî oldu. Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de zuhûra⁴⁰ gelen âsâr-ı atıka hakkında⁴¹ bir nizâm-ı mahsûs yapılmak üzere olduğundan anın neşrine kadar tâcir-i merkûm ve emsâli tarafından istenilen ruhsatın te'hîri lâzım⁴² geleceği beyânıyla şukka.

(Arka sayfada fi 15 L sene (12) 85 tarihi vardır.)

Belge: 9 (İŞD 547/7-2)

İşbu irâde-i seniyyede zikr olunan nizâm-nâme yapıldıktan sonra sefâretlere tebliğ olunması daha münâsib olacağı taraf-ı hazret-i müsteşârîden fermân buyurulmuşdur.

Fî 20 Şevvâl sene (12)85

Belge: 10 (Takvîm-i Vakâyi, Tertîb-i Evvel Nr. 2053, 1 Şubat 1284 - 1 Zilka'de 1285)

Antika ta'bîr olunan âsâr-ı atıka istîzâh-ı ma'lûmât-ı târîhiyye ile berâber ba'zı fevâ'id-i mahsûsa isticlâbına medâr olduğundan âsâr-ı merkûme eshâb-ı ma'ârif indinde gâyet makbûl ve kıymetdâr ve her devletde sûret-i muntazamada yapılmış olan müzehânelerde nihâde-i nazargâh i'tibâr ve iştihâr idüğü nezd-i eshâb-ı vukûfda ma'lûm ve âşikârdır. İşbu âsâr-ı atıka ise aktâr-ı sâ'ireden ziyâde memâlik-i mahrûsa-i şâhânenin her tarafında kesret üzere bulunmakta ve ba'zan pek makbûl ve mu'teber olanları dahi zuhûr etmekde olduğundan mukaddemâ Dâ-

³⁵ Bu kelimededen sonra "dahi ol merkezde" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³⁶ Bu kelimededen sonra "buyurulup" kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³⁷ Bu kelimededen sonra "müşârûn-ileyhâya" kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³⁸ Bu kelimededen sonra "mukaddemâ" kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

³⁹ Bu kelimededen sonra "Şûrâ-yı Devlet'e havâle olunmuşdu" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

⁴⁰ Bu kelimededen sonra "eden" kelimesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

⁴¹ Bu kelimededen sonra "derdest olan nizâmın" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

⁴² Bu kelimededen sonra "geleceğin savb-ı vâlâsına bildirilmesi ifâde olunmuş ve bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî dahi ol merkezde müte'allik ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla icâbının icrâsına himmet buyurulup siyâkında" ifadesi yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

rû'l-Hilâfetü'l-Âliyye'de dahi mükemmel bir müzehâne te'sisini tasavvur olunarak antika taharrî edenlere çift olan âsâr-ı atıkanın birer adedi taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye terk olunmak şartıyla ruhsat verilmek gibi ba'zı usûl dahi ittihâz kılınmış ise de ikili antika pek nâdir zuhûr ettiği misillû bulunanları dahi ketm u ihfâ olunmakda olmasıyla usûl-ı mevzû'anın husûl-ı mak-sada kâfi olamadığı anlaşılmış ve bu cihetle mezbûr hâne dahi şimdiye kadar matlûb olan dereceye îsâl olunamamış olduğuna ve âsâr-ı atıka-i mezkûrenin ise ber-minvâl-i muharrer kıymet ve ehemmiyetine mebnî bu bâbda daha mükemmel bir nizâm vaz' ve te'sisiyle antika taharrîsi husûsunun bir kâ'ide-i mazbûta tahtına alınması ve beyân olunan müzehânenin tanzîm ve ik-mâliyle âsâr-ı mevcûdenin teşhîr olunması ve mu'âmelât ve müteferri'ât-ı mukteziyyesinin ted-kîk ve icrâsı mâddelerinin Ma'ârif Nezâret-i celîlesine merbût olması ve tesviye-i masârifâtı zımında Ma'ârif bûdcesine ilâveten mebâlig-i mukteziyyenin tahsîs kılınması husûslarına bu kerre irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne müte'allik ve şeref-sudûr buyurularak mantûk-ı âlîsi üzere icrâ-yı iktizâlarına nezâret-i celîle-i müşârûn-ileyhâ cânibinden teşebbûs olunmuş olmağla bu bâbda te'sis olunan nizâmname ber-vech-i âtî zikr olunur.

Birinci Mâdde Bundan böyle memâlik-i mahrûsa-i mülûkânede antika taharrî etmek istid'âsında bulunanlar evvel emirde Ma'ârif Nezâret-i celîlesine mürâca'at ve resmen istihsâl-i me'zûniyyet etmedikçe hiç bir tarafta antika taharrî edemeyeceklerdir.

İkinci Mâdde Devletce mahzûr görülmeyüp de kendülerine me'zûniyyet i'tâ olunanlar taharrî ve ihrâc edecekleri âsârı başka devlet memâlikine nakl edemeyüp dâhilde istediklerine ve taleb olunur ise hükûmete satmağa me'zûn olacaklardır.

Üçüncü Mâdde Bir adamın mülkü dâhilinde zuhûr eden âsâr-ı atıka kendüsünün mâlî olacaktır.

Dördüncü Mâdde Her nev' atık meskûkâtın hârice gönderilmesi sûreti ittihâz olunacak memnû'iyetden müstesnâ tutulacaktır.

Beşinci Mâdde Antika ihrâcı için verilecek me'zûniyyet yalnız zîr-i zemînde bulunacak âsâra hasr olup merkûz olan her dürlü âsâr-ı atıkanın ve anların müştemelât ve teferru'âtından olan şeylerin vakten mine'l-evkât kal' ve kam'ına ruhsat verilmeyecek ve buna cesâret eden olur ise kânûnen te'dib olunacaktır.

Altıncı Mâdde Bir devlet tarafından resmen antika talebi için vukû' bulacak iltimâsın is'âfi müsâ'ade-i mahsûsa-i seniyyeye merhûn olacaktır.

Yedinci Mâdde Antika taharrî ve ihrâcı husûsunda vukûf ve ma'lûmâtı olup da bunu nezâret-i celîle-i müşârûn-ileyhâ nezdinde isbâta muktedir olabilenlerin masraf ve ücretleri cânibi mîrîden tesviye ve îfâ olunmak üzere kendülerine bu mâdde için me'mûriyyet ve me'zûniyyet-i resmiye i'tâ olunacağından o misillûlar nezâret-i müşârûn-ileyhâ cânibine mürâca'at edeceklerdir.

[illegible]

کلیع و متبعو او را - ای افندند تقدیم و مقام بقدرت برتر کشید -
 صفحہ ۱۸۶ ب - و لا یزید فیہ ^۴ ای عسکری الزنجی یا خلیفہ بید محمد بن ابی موسی

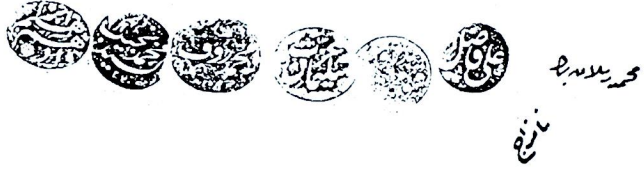
[illegible]

انگلیز دولتی بقصد مسیو جود پورتر وودن ایدیه بیجاخی داخله کانه محال معلوم ده انارعیقه تجرینه
دروغی دفع اولمه اوزره کچکده الیفی برسه رخصت هتک دلی ختام بولمده نه بجه ممالک محروسه شاهانده انیقه
تجرینه حقه بصلصول اتخاوی لزومه دار ایدیه ولایتک لایحه صادره شه تاریخی شورای دوله حواله بوردیده
تجریه نافع داره سنه قیامت اولدی

خداوند عالم موالیلهک بیک سکریتر انتمه سکرته خلدیه سنه قدر اخراج الیفیک انارعیقه مقار معلوم اولمایدورده بشقه
ایلمرعدده سنه وایک سنه والی کشمیر عربی مملو انیقه اولورده بولمده ایکی اولانلر برنی دولت علیه موزه کیم
ترک انیس نفای اوقضاسنه اولیفی خالده برلانی بیلیم ویرموب جلدنی انگلیزه نقل واسرا ایلمه ایدورده و بوقیده اولور
ساراجیلرک چقاروقدی انیقه اردنه برنی اولیفی بیاید بولمده بولیم انیقه قری ایده جکلرک مصارفه طرفه نه لویه دفعه
اوزره جانب حکومته یانلی بر ملور بالقیه اخراج اولمده انارعیقه نک ایکی برلیه اعتبار اولمایدورده نصف دیانور
نمک وایک اولمایدورده برنک دولت علیه موزه کیم ایچمه انتمک نفایم اتخاوی و رخصت انیقه قرینک دلی منع
ایندی افاده سنه عبارت اولمایدور

ایجاب داره بر دلی انتمه ممالک محروسه شاهانده انارعیقه قری ایده جکلره جفت اولم انیقه ترک بر عدوی دوله
موزه کیم ایچمه ترک اولمده اوزره رخصت ویرم کچکده ایده ایکی انیقه لر بیک نادر اولیفی کیم بولناری بیک کم و اخفا
اولمده اولوب ارفه قییمه تواریخک اخبارک مجیمه دلایل ممالک عثمانیه بلاد ساره و نه زیاده انارعیقه موقوف اولیفی
معلوم ویریمی وادرویه موزه خانلر بیک اکریا بولمده کونوریلور انیقه لر ایل فریه و مملو اولی بومد عایه دلی علی اولمایدور
تاریخی و معارف درکار اولورده لزوم و محاسنه منی دولتمده طرفه بر جود و قدرده برده موزه خانلر کایم رفته رفته نقصان
اکانه اعشاقه کدییک خالده بزه هکوز بر موزه خان بولمسی لویه اولمیه جفته و برعت دهکا ماعده کوسر لیک صورتده
انیقه نوری ملول اولوب هکوز قری اولمیه یانه ملول دلی هکوز اوزره نقد قییمه و معبر انار نادره و لایله تدیری اخراج
ونقد اولمیه درکار اولمیه بنات بولنک بچاره کیم بوشم ایجاب صحتده اولوب اکیم چقاریمجه سیرده بر مقدار سنک
اخذی شرطیه انیقه تجرینه رخصت ویرمیک تقدیده دوله موزه کیم ایچمه خیلانی حاصل اولمیه ولایت ماریه لایله تجرینه

کوتوله ایرده انتقارل بویشت معینه اوزره تقریه و تقیم اویشمی ایچونه بهارینک یلمی لوزم کلرل هالیک
هیکارجه انتقارل ایچنه اندر و نادرده سیددن ظهور ایدیک و بونره ایه قیت تقری قابل اولدیجهن چتد بویطوقه
یعنی دقیت آثار نادرده اکر اجنبدرد اولوب رصاق انتقارل اذکور و بده حکره ده تقیم کشفه و کشفه ایه
سایه محاسنیه حقیقت مایه ساهیده مکن رموزه هان شفیق صحنه بعدازیه سونک بونک انتقارل حقیقت و بویطوقه
ظهوری مایه اولوب مکن جانب حکومتده کشفه و قری ایدیک اوزره بونک ایچونه سیدک حقیقت و بویطوقه
فازولی تحفید بر محله آثار حقیقت مدونه اولدین جزالدین حاده ارباب معرفت با تحقیق بوکا دار احوال اولوب
معلوماتک بیانیه بار نوجوم اجزای عملیات اومنی لوزم کلمه کلمه و حقیقت عقار و صفت اراضی مکن اولوب کلمه کلمه
اسعار خصوصیت و لایحه توضیح مایه تفاوت جلد سه دهن بیانیه حال اومنی و بونده بویطوقه انتقارل حقیقت
استانده رخصت و بویطوقه کلمه کلمه با عیالو ایجاب ایدیه اقدام قیامه یطس مناسبکی قیامه قیامه رده کیفیت برکده ده هفت
عمومیه مذاکره بیانیه اورد و صحنه حقیقت مایه اولوب

ممالك دولته در ظهور ایدیه نارغیفه نك استكاف و تحریک سابه میخیزد حضرت بارش هیچ مکمل برآورده خاندن نمیخیزد
افضا ایدیه برابره در نافع دانه سند قلم النسخ و دانه مضطربان عا جبر از در فرات و صف نمیشد

نزد خفا به وفد و کاتبین در محتاج تعریف و بیان بگذارد که ممالك عثمانیه در بولسانه نارغیفه نواریک در بر یکی معلوم نظر
بلد ساره در بولسان دره زیاده اولوب اور دیا موزه خا بریک کنیا بر طرفه کوتور دانه استقرایله بریه و دیو ایسی رضی علی
شروعک ریل عیسید

نارغیفه نك نواحی عالمه خیر ایلی معانیات نافع و مقبولی بشکلی بخوبه دول محمد طایفه دره خلی و قدر موزه خا بر
کتابله رقم رقم نقاشی نك امانه رضی صرف معنی قلمی خالده برده هنوز برآورده خاندن بولسی لایق اولوب مقصد در بر
رها مساعده کوسر لیک صورتی آغیفه ظهوری معلول اولوب اجری حیات ایلی اولوب مکرر رضی خفا بریکه نك نقد قلمی و غیر
نار نادره دارلر دریا ممالك اقصیه نقل اولوبی محوط اولوبی در نك چاره ای بولسی بخوبه مضطربان مکرر دره براد و خفا در
مطالعان اسیم نك جا و فاسات کوسر و در شویله نیک خا بریک خلاصه رضی بعد از نك نولک معنیله آغیفه خیریه درخت
در لوبه نارغیفه ظهوری معلول اولوب مکرر فاسات کوسر و خیر ایلی نیک اولوب نولک خیریه خلیله دره سوی بولیک غریز
نویسیده نفعات مصلحت نظمی خصوص دره عبارت بولشد

دفعه سدی قدر ممالك محروم شده نارغیفه خری بزره خفا اولوب نیکورک بر عددی طرف دولته نك ایلی شیطیه
خفا و بیکله ایلی ایلی آغیفه نك نادر ظهور ایلی شود بولندی رضی کنی و خفا ایلیله اولوب خفا بیکله رضی بعد از نك
خوبه بولر نام ناکرک ایلی خفا ایلیله نارغیفه تحریک بخوبه در نك دفعه اولوب اوزره لیس اولوبی نفعات مصلحت خا بریک
در بویه نارغیفه اصرار به بیکله ایلی خفا ایلیله بر نك سی به خا بریک ایلیله اولوبی در نك اولوبی در نك
باغ اولوب تحریک بایلیله و خفا به صفت نیکه در نك بر مقدار ماسنک خفا بر نك بعد از نك اجری حیات بخوبه در نك
خفا ساس اتحادی رضی کوسر لوب اولوب نیکه وایط خصوص ایلیله آغیفه اولوب اولوبی خفا و کسای استقامت
در نك مصلحتی و در ممالك دولته در اجازت نیکه خفا نولک کلی بولر رضی طرفه لیس اولوبی خفا به نارغیفه
بخوبه ممالك سلطه سینه به مصلحت ایلیر بالاد عصر و بیان اولوبی اوزره خفا نافع عالمک ناکرک نولک خفا به و بیکله
رضی مصلحتی به خفا نیکه ایلیله نفعات مصلحت بولرک طلب دره معده ایلیله اصرار ناکرک در نك صرف اولوب
معنی در نك خفا اولوب نیکه نیکه ایلیله اصرار نیکه ایلیله نفعات مصلحت بولرک طلب دره معده ایلیله اصرار ناکرک در نك صرف اولوب
رضی در نك نفعات مصلحت و در نك اولوبی نفعات مصلحت بولرک طلب دره معده ایلیله اصرار ناکرک در نك صرف اولوب
خفا نفعات مصلحت اولوب فقط اصرار اولوبی نفعات مصلحت بولرک طلب دره معده ایلیله اصرار ناکرک در نك صرف اولوب
داخل ممالك نارغیفه خری ایلیله نیکه اصرار اولوب نفعات مصلحت بولرک طلب دره معده ایلیله اصرار ناکرک در نك صرف اولوب

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible][illegible]

اِسْوَادُ سَيِّدِهِ ذَكَرَ اَوْلِيَانِهِ زَقَقَ مِنْهُ يَا بِرَقْدِ رُفْعَكَهٖ سَفَا تَقْدَرُ تَبْلُغُ
اُولَئِكَ دَهَا مَنَسَبِ اُولَئِكَ طَرَفِ عَزَّتِ مَسْتَرِدِّهِ فَرَحِ نَبِيِّهِ
ل. ج. مولانا

ایوبه بخاری
در ساندن کتایه
واقع مطبقه عامه
ولایت بخاری
ایمال مدیری

تقیروف کالج

جیدہ رسمیت دولتی عثمانیہ

مترقی سٹیلان
سلطان یازد و شہزادہ
وکوری باشی الہ
طوبیہ دیو قلعہ
زمرہ انجمن
ماتر

۲۸۵ فی القعدہ ۱ جمادی الثانی ۱۲۸۵

۱۵۰ غروش

انقیضہ تعمیر اولیان آثار عتیقہ استیضاح معلومات تاریخیہ
ایله برابر بعض فوائد مخصوصہ استیلائے مدار اولیہ یغندن
آثارم قومه اصحاب معارف عتقدہ غایت مقبول و مقید ادا
وہر دولتہ صورت منظمہ دہ یابیش اولان موزہ خانہ اردہ
بہادہ نظر کام اعتبار و اشتہار ایدوی زدا اصحاب و قوفدہ
معلوم و اشکار در اشوار آثار عتیقہ ایسہ افطار سارہ دن زیادہ
ممالک محروسہ شاہانہ ک ہر طرفندہ کثرت اوزرہ بولمقدہ
و بعضیا مقبول و معتبر اولتری دخی ظہور ایتمکندہ
اولد یغندن مقدا داز الخلافۃ العلیہ دخی مکمل بر موزہ
خانہ ناسبی تصور اولندہ رق انقیضہ تحریری ایدنہ جفت
اولان آثار عتیقہ ک پردہ عددی طرف دولت عالیہ ترک
اولتی شرطیہ رخصت و یرلک کی بعض اصول دخی
انجمن قلمن ایسہ دہ ایکلی انقیضہ ک نادر ظہور ایدنہ
ملاو بولناتری دخی کیم و اخفا اولمقدہ اولیہ اصول
موضوعہ ک حصول مقصد کافی اولہ مدتی اکتلا شلش
و بوجہ تله مر بور خانہ دخی شدی بہ قدر مطلوب اولان
درجہ ایصال اولندہ مایش اولد بغتہ و آثار عتیقہ
مذکورہ ک ایسہ بر موزہ بحر رفیت و اہمیتہ مینی بوبادہ
دھا مکمل نظام وضع و تاسیسہ انقیضہ بحر ایسی
خصوصک بر قاعدہ مضبوطہ تحتہ انسی و بیان اولیان
موزہ خانہ ک تنظیم و اکیالہ آثار موجودہ ک تشہیر
اولنسی و مساملات و متفرقات منضمہ سنک تدقیق
و اجرائی مادہ لیک معارف نظارت جلیہ بہ مر بوط
اولنسی و تسویہ مصارفی عتقدہ معارف بودجہ سنہ
علاوہ مبالغ منضمہ ک تخصیص قلمنسی خصوصایہ
بوکرہ ارادہ سنہ ک جناب ماوکانہ متعلق و شرف صدور
پروریلہ دخی مطلق عالیسی اوزرہ اجرای اقتضایہ
نظارت جلیہ مشارالہا جانندن ثبت اولنہ اولنہ
بویادہ تاسیس اولیان نظامنامہ بروجہ آئی ذکر اولنور
برنجی مادہ بوند نیولہ ممالک بحر و سنہ ملوکانہ دہ
انقیضہ بحر ایتمک استدعا سنہ بولناتر اول امر دہ معارف

نظارت جلیہ بہ مر اجیت و رسم استیضاح مآذونیت
ایتمکدہ ہیج بر طرفندہ انقیضہ تحریری ایدہ مہ جکر در
ایکضی مادہ ک دولجمہ مجوز کورایوبہ کندرلینہ
مآذونیت اعطایا اولناتر تحریری و اخراج ایدہ جکر
ایتری بشقہ دولت مسالکینہ نقل ایدہ میوب داخلیدہ
استدکرا سنہ و طلب اولنور ایسہ حکومتہ صنفیہ مآذون
اولہ جقدر در
اوچنی مادہ برادرمک ملکی داخلیدہ ظہور ایدن
آثار عتیقہ کندر سنک مالی اولہ جقدر
در دنجی مادہ ہر نوع حقیق مسکو کاک خار جہ
کندرایی ضرورتی انجمن اولنہ جتی منعیتن میننا
طوبیہ جقدر
ایسجی مادہ انقیضہ اخراجی ایچون و یرلہ جسک
مآذونیت بالکرز برزیدہ بولہ جتی آثارہ حصار اولوب
مر کوز اولان ہر دواو آثار عتیقہ ک وانلرک مشنلات
وتغریا تین اولان بشیلرک وقنا من الاوقات قلع وقعہ
رخصت و یرلہ چک و بوکا جسارت ایدن اولور ایسہ
قانونا تادیب اولنہ جقدر
التجی مادہ بردوات طرفندن رسما انقیضہ طلبی ایچون
وقوعہ بولہ جتی اتہ سنک اسعافی مساعیدہ مخصوصہ
سنہ نہ مڑھون اولہ جقدر
یدنجی مادہ انقیضہ تحریری و اخراجی خصوصندہ
وقوف و مالوماتی اولویدہ بونی نظارت جلیہ مشارالہا
زندانہ اشیانہ مقدر اولہ یانلرک مصرف و اجر تری
جانب میریدن تسویہ و اغشا اولتی اوزرہ کندرلینہ
بومادہ ایچون مآذونیت رسما انقیضہ اعطایا
اولنہ جقدر اولناتر مشارالہا جانندن مر اجیت
ایتمک جکر در